

Yargı Kararları Işığında Medenî Usûl Hukukuna Hâkim Belirli İlkelerin Boşanma Davalarındaki Görünümü

The Application of Core Principles of Civil Procedure in Divorce Proceedings: An Analysis in Light of Judicial Decisions

Yakup Oruç¹

Ezgi Hazal Yeşilduman Süt^{2*}

¹ Sakarya Üniversitesi, Hukuk Fakültesi,
Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Anabilim
Dalı, Sakarya, Türkiye,
yakuporuc@sakarya.edu.tr
ror.org/04ttnw109

² Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel
Hukuk, Sakarya, Türkiye,
ezgihazalyesilduman@hotmail.com
ror.org/04ttnw109

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Öz: Aile hukuku, medenî hukuk içinde yer alan aile ilişkilerini düzenleyen ve oldukça geniş bir alanı olan hukuk dalıdır. Aile hukukunda yapılan yargılamalarda genel anlamda kamu yararı ön plandadır. Medenî yargılama temel bazı ilkeler esas alınarak yürütülür. Aile hukuku yargılamaları da diğer medenî hukuk yargılamalarında olduğu gibi, medenî usûl hukuku ilkeleri esas alınarak yürütülür. Bu çalışmada medenî usûl hukukuna hâkim olan belirli ilkelerin yargı kararları ışığında boşanma davalarındaki yansımaları ele alınmıştır. Yargılamaya hâkim olan tüm ilkelerin açıklanması çalışmamızın kapsamını aşacağından yalnızca yargılama aşamasında genel işleyişten ayrılarak farklılıkların ortaya çıktığı ilkeler inceleme konusu yapılacaktır. Bu çerçevede çalışmamızda oldukça geniş bir uygulaması olan boşanma davaları hakkında verilen kararlar ele alınarak incelenmiştir. Ayrıca yeri geldikçe boşanma davaları dışındaki diğer aile hukuku yargılamalarına ilişkin bazı yargı kararları da tetkik edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Medenî Usûl Hukuku, İlkeler, Tasarruf İlkesi, Taraflarca Getirilme İlkesi, Yargı Kararları

Geliş Tarihi/Received: 16.05.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 18.07.2025
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
17.10.2025

Abstract: Family law, as a subfield within civil law, governs legal relationships arising from family ties and encompasses a notably broad and complex spectrum. Proceedings in family law are predominantly shaped by considerations of public interest, distinguishing them from purely private disputes. Civil proceedings are generally conducted in accordance with foundational principles of civil procedural law, and family law adjudications, including those concerning divorce, are similarly governed by these procedural norms. This study aims to analyze the practical implications and judicial interpretations of selected core procedural principles in divorce proceedings, as reflected in case law. Given the extensive scope of procedural doctrines, the present analysis is confined to those principles which, during the course of litigation, exhibit deviations from general procedural frameworks and thereby generate distinct procedural dynamics. Within this context, the study primarily focuses on judicial rulings rendered in divorce cases, which represent a significant portion of family law litigation. Where appropriate, relevant case law concerning other types of family law proceedings is also examined to provide comparative insights.

Keywords: Turkish Civil Procedure Code, Procedural Principles, The Principle of the Parties' Control, The Principle of Bringing by Parties, Judicial Decisions

Extended Abstract

Family law, as codified in Book Two of the Turkish Civil Code, constitutes a distinct subfield of private law that governs the legal relationships arising within the framework of the family, which is traditionally regarded as the fundamental unit of society. The family institution plays a critical role in ensuring societal continuity, cohesion, and stability. The existence of robust and functional family structures is widely recognized as a foundational element in the development of well-adjusted individuals and a resilient social order. In this context, the procedural regulation of family disputes gains particular significance.

As is the case with other areas of private law, family law proceedings are conducted in accordance with the general principles of civil procedural law. These principles, set forth in the Turkish Code of Civil Procedure (CCP), provide the structural and normative framework for the conduct of civil litigation. This study focuses on the implementation and interpretation of certain fundamental procedural principles—namely, the principles of disposition, party presentation, claim-boundedness, publicity, concentration, immediacy, and the judge’s duty to clarify the case—in the context of family law adjudication. Due to the expansive nature of the field, the scope of the study is primarily confined to judicial decisions rendered in divorce proceedings.

In family law litigation, the principle of public interest is of paramount importance. Proceedings in this domain are predominantly governed by mandatory rules, particularly in matters involving children, where the “best interests of the child” standard constitutes a binding normative obligation. The principle of disposition, which provides that no individual shall be compelled to initiate legal proceedings to assert a private right, applies without exception in family law. Accordingly, family court judges lack the authority to commence proceedings *ex officio* unless a legal dispute is duly brought before them. However, in exceptional cases implicating public order, judges may be authorized to initiate proceedings upon the request of the public prosecutor, as explicitly provided by statutory law.

The principle of party presentation, which assigns the burden of introducing factual allegations and evidentiary material to the litigating parties, may be derogated in favor of the principle of *ex officio* investigation in certain categories of family law cases. In such instances, party autonomy is significantly curtailed; parties may not freely dispose of the subject matter of the litigation, and judicial decisions are not constrained by admissions or sworn statements. The court thus assumes an active and investigative role, and procedural constraints such as the prohibition against the extension or alteration of claims and defenses are not applicable. This procedural flexibility is rooted in the legislator’s conceptualization of the family as an institution falling within the scope of public order. As a consequence of this approach, the court is empowered to issue rulings on matters such as custody, visitation rights, and child maintenance, even in the absence of express claims by the parties, provided that such determinations are made in accordance with the best interests of the child.

Under the principle of claim-boundedness, a judge is generally precluded from granting relief beyond or other than what has been requested by the parties. Nevertheless, family law jurisprudence recognizes several statutory and jurisprudential exceptions to this rule. For example, in divorce proceedings, the judge may dissolve the marriage even if only legal separation has been requested. Furthermore, in matters relating to parental authority, custody, and visitation, the court is not bound by party submissions and may issue orders on its own initiative.

Although not expressly codified in the CCP, the principle of immediacy is of particular procedural relevance in family law disputes. This principle mandates that the judge must directly engage with the evidentiary and testimonial material, particularly in proceedings involving the personal status of the parties. For instance, in uncontested divorce proceedings, the court cannot render a judgment based on the irretrievable breakdown of the marital union without personally hearing both parties. This procedural requirement is considered a functional manifestation of the immediacy principle.

Similarly, the principle of concentration—also not explicitly regulated under the CCP—serves as a safeguard against procedural abuse and unnecessary delays in litigation. It requires that all relevant claims, defenses, and evidence be presented at the early stages of the trial, thereby limiting the parties’ ability to alter the scope or subject matter of the litigation at later stages. While this principle generally applies in family law litigation, it may be relaxed where the court proceeds under the *ex officio* investigation model.

The principle of publicity, which is essential for ensuring the transparency and legitimacy of judicial proceedings, may also be restricted in family law disputes. Given the sensitive and private nature of the subject matter in divorce and child-related proceedings, confidentiality orders may be issued upon the request of one of the parties. Such restrictions are especially justified in cases involving the rights and welfare of minors.

Finally, this study addresses the judge's duty to clarify the case—an interpretive and procedural obligation that requires the court to address ambiguities, resolve factual uncertainties, and ensure a comprehensive understanding of the dispute. This duty assumes heightened importance in family law, where the overarching concern for public interest and the protection of vulnerable parties—particularly children—demands a proactive judicial approach.

Throughout this study, reference is made to case law from first-instance courts and appellate bodies to demonstrate the practical application of these principles and to assess their doctrinal and procedural consistency within the Turkish legal system.

Giriş

Aile, bir toplumun temelini oluşturan en küçük birimdir. Sağlıklı ailelerin mevcudiyeti sağlıklı bir toplumu inşâ eder. Buna binaen aile ilişkilerinin düzenlenmesi, toplumun sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için oldukça önemlidir¹. Anayasa'nın² 41. maddesinde "*Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulamasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.*" düzenlemesi yer almaktadır. Özel hukuk devletin müdahalesinin çok yoğun olmadığı bir alan olmakla beraber, özel hukukun bir parçası olan aile hukukunda ehemmiyetine binaen bu durumun aksine devletin yoğun müdahalesinin bulunduğu görülmektedir³. Bu sebeple ülkemizde aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların çözümü için görevlendirilen özel mahkemeler olarak aile mahkemeleri kurulmuştur⁴.

Ailenin dağılması hukuki olarak daha ziyade boşanma davaları ile olmaktadır. Boşanma davaları niteliği gereği kamu yararını yakından ilgilendirdiğinden tarafların dava üzerindeki tasarruf alanını daraltmaktadır. Kamu düzeni ile doğrudan ilgili olan boşanma konusunda Hukuk Muhakemeleri

¹ Erdal Tercan, "Türk Aile Mahkemeleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 52/3 (2003), 19.; Mehmet Erdem- Aslı Makaracı Başak, *Aile Hukuku* (İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2024), 22.; Abdurrahim Karslı, *Medenî Muhakeme Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020), 96.; Turgut Akıntürk- Derya Ateş, *Aile Hukuku* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2024), 3.

² Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, *Resmî Gazete* 17844 (20 Ekim 1982)

³ Akıntürk- Ateş, *Aile Hukuku*, 12.; Aile Hukuku hakkında detaylı bilgi için bakınız: Rona Serozan- Başak Başoğlu- Kadir Berk Kapancı, "Aile Hukukunun Özellikleri, İlkeleri ve Gelişimi", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/2 (Temmuz 2016), 533.

⁴ Aziz Serkan Arslan, "Türk Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Yargılama Usulü", *Ankara Barosu Dergisi* 68/1 (2010), 189.; İbrahim Özbay- Fatih Aydemir, "Güncel Kazai İçtihatlar Çerçevesinde Aile Mahkemelerinde Görev Yapan Uzmanların Hukuki Statüsü ve Reddi". *MİHDER* 16/2 (2020), 466.; Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun Gerekçesi: "Ülkemizde ise yürürlükte olan mevzuat hükümlerine göre aileye ilişkin dava ve işler halen genel mahkemelerde görülmektedir. Bu mahkemeler, aileye ilişkin davaların yanı sıra diğer hukuk davalarına da bakmak durumunda olup, ayrıca aile ile ilgili uyuşmazlıkların çözümünde ihtiyaç duyulan, psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı mahkeme bünyesinde bulunmamaktadır. Buysa, mevcut mahkemelerin aile hukukundan doğan dava ve işlerin çözülmesinde kendilerinden beklenen işlevi yeterince yerine getirmesine engel olmaktadır. Ayrıca. 8.12.2001 tarihli ve 24607' sayılı Resmî Gazete "de yayımlanarak 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiş olan 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun özellikle aile hukukuna ilişkin hükümlerinden beklenen amacın gerçekleşmesi bakımından da aile mahkemelerinin kurulması bir ihtiyaç haline gelmiştir. Tasarıyla kurulması öngörülen ve bünyesinde psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı bulunan aile mahkemeleri, aile hukukundan doğan dava ve işleri, taraflar, arasındaki karşılıklı saygı, sevgi ve hoşgörünün korunması ilkesini gözeterek, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak, eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunların sulh yoluyla çözümünü sağlamaya çalışacaktır. Böylece, yargılama görevinin yanında toplumun temel taşı olan ailenin korunmasına yönelik koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler alma gibi önemli işlevleri de yerine getirecek olan aile mahkemelerinin kurulması amacıyla bu Tasarı hazırlanmıştır." (Sinerji Mevzuat, E.T. 28/05/2024)

Kanunu'nun uygulanması gerekli kuralları ile birlikte Türk Medenî Kanunu'nda da özel düzenlemeler yapılmıştır⁵.

Medenî usûl hukukunda geçerli olan ilkeler ise usûl hukukunda süregelen uygulamalar neticesinde ortaya çıkmış, bir bölümü Anayasa'da teminat altına alınmış temel haklar iken bir bölümü de yargılamanın yürütülmesine dair ana kurallar olarak tanımlanmaktadır⁶. İlkeler, devletlerin hukuk politikaları ile ilişkili kurallar olup bu çerçevede ilkelerin sınırları kanun koyucu tarafından belirlenmiştir⁷. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun⁸ 24 ilâ 33. maddeleri arasında yargılamaya hâkim ilkeler⁹ düzenlenmiştir. Medenî yargılamaya hâkim olan ilkeler emredici özellikte ve ağırlığı değişmekle beraber Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan yargılama usulüne göre yürütülen tüm davalarda geçerlidir¹⁰. Yargılamaya hâkim olan ilkeler ihlal edilerek bir yargılama yapıldığında yalnızca bu husus kanun yolunda taraflarca ileri sürülebilecek bir gerekçe oluşturur¹¹.

Yargılamaya hâkim ilkelerin boşanmaya ilişkin yargılamalarda nasıl uygulandığı, mevcut uyuşmazlığın doğru çözüme ulaşması için oldukça önemlidir. Bu çalışmada, aile mahkemelerinde ve aile mahkemesi sıfatıyla yapılan boşanma yargılamalarında belirli medenî usûl ilkelerinin bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay tarafından ne şekilde değerlendirildiği yargı kararları ile açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca yeri geldikçe boşanma davaları dışındaki diğer aile hukuku yargılamalarına ilişkin bazı yargı kararları da tetkik edilmiştir.

I. Tasarruf İlkesinin Boşanma Davalarındaki Görünümü

Kural olarak bir kişi özel hukuk alanına giren haklarını kullanıp kullanmama konusunda serbesttir; bu konuda zorlanamaz veya talep etmediği sürece mahkeme tarafından bu konuda işlem yapılamaz¹². Bu serbestliğin medenî usûl hukukuna yansımaları tasarruf ilkesi şeklinde görülür¹³. Tarafların isteği bulunmadığı takdirde hâkim uyuşmazlığı çözmeye yetkisini kendisinde bulamaz¹⁴.

HMK m. 24 uyarınca, *"Hâkim, iki taraftan birinin talebi olmaksızın, kendiliğinden bir davayı inceleyemez ve karara bağlayamaz. Kanunda açıkça belirtilmedikçe, hiç kimse kendi lehine olan davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamaz. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri dava konusu hakkında, dava açıldıktan sonra da tasarruf yetkisi devam eder."*

Bu çerçevede tasarruf ilkesinin kapsamına giren önemli taraf işlemleri; taraf talep etmedikçe dava açılmaması, dava konusunun belirlenmesi, dava açıldıktan sonra davanın geri alınması, davadan

⁵ Akıntürk- Ateş, *Aile Hukuku*, 237.; Metin İkizler, *Evlenmenin Hükümsüzlüğü* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2018), 24.

⁶ Güray Erdönmez vd., *Medenî Usûl Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017), 781.; Süha Tanrıver, *Medenî Usûl Hukuku Cilt 1* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), 409.; Ali Cem Budak- Varol Karaaslan, *Medenî Usûl Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2023), 78.; Abdurrahim Karşı, *Medenî Muhakeme Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020), 227.; Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz, Emel Hanağası, *Medenî Usûl Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), 158.

⁷ Budak- Karaaslan, *Medenî Usûl*, 78.; Muhammet Özkes, *Hukuki Dinlenilme Hakkı* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2003), 82.; Tolga Akkaya, *Medenî Usûl Hukuku Bakımından Boşanma Davası* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2017), 71.

⁸ Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK), *Resmî Gazete* 27863 (12 Ocak 2011), Kanun No. 6100.

⁹ Söz konusu ilkeler şunlardır: Tasarruf ilkesi, taraflarca getirilme ilkesi, taleple bağlılık ilkesi, hukuki dinlenilme hakkı, aleniyet ilkesi, dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü, usûl ekonomisi ilkesi, hâkimin davayı aydınlatma ödevi, yargılamanın hâkim tarafından yürütülmesi ve hukukun hâkim tarafından uygulanması.

¹⁰ Özkes, *Hukuki Dinlenilme Hakkı*, 314.; Erdönmez, *Pekcanitez Usûl*, 783.; Budak- Karaaslan, *Medenî Usûl*, 98.

¹¹ Erdönmez, *Pekcanitez Usûl*, 783.

¹² Budak Karaaslan, *Medenî Usûl*, 85; Nedim Meriç, *Medenî Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2011), 63; Yavuz Alangoya, *Medenî Usûl Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanması İlişkin İlkeler* (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1979), 2.; Karşı, *Medenî Muhakeme*, 229.; Şanal Görgün- Levent Börü- Mehmet Kodakoğlu, *Medenî Usûl Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2024), 345.; *Davacı erkek 08.02.2016 tarihinde boşanma davası açmış, davalı kadın cevap dilekçesi ile düğünde takılan ziynet eşyalarının iadesine karar verilmesini talep etmiş ve başvuru harcı yatırmıştır. Mahkemece davalı kadının cevap dilekçesi karşı dava dilekçesi olarak nitelendirilmiştir. Davalı tarafından usulüne uygun açılmış bir dava veya karşı dava bulunmamaktadır. Harç sonradan yatırılmış olsa dahi bu talebi karşı dava haline getirmez. Hâkim, iki taraftan birinin talebi olmaksızın re'sen bir davayı tetkik ve halledemez (HMK m.24). Bu husus nazara alınmadan ziynetler konusunda usulüne uygun açılmış bir dava bulunmadığından "karar verilmesine yer olmadığına" karar verileceği yerde, kesin hüküm oluşturacak şekilde talebin reddi doğru görülmüştür.* Ankara BAM 2. HD. 10/05/2018 T. 2017/1182 E. 2018/669 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 20/02/2024)

¹³ Ramazan Arslan vd., *Medenî Usûl*, 156-157.

¹⁴ Budak- Karaaslan, *Medenî Usûl*, 86.

feragat edilmesi, davada sulh yoluna gidilmesi ve davanın kabul edilmesi gibi davayı sonlandıran işlemlerin yapılması, tarafların karar neticesinde kanun yoluna başvuru yapmaları ve kanun yolundan feragat edebilmeleri olarak değerlendirilebilir¹⁵. Medenî hukuktaki irade ve tasarruf serbestisinin usûl hukukuna bir yansıması olarak değerlendirilen tasarruf ilkesi bu anlamda medenî yargılamanın kapsamını belirler¹⁶. Kural olarak tasarruf ilkesinin uygulandığı yargılamalar, hâkime tanınan re'sen harekete geçme yetkisi ile sınırlandırılmıştır¹⁷. Ancak bu sınırlandırma davanın açılması hususunda yapılamaz¹⁸. Bu çerçevede aile mahkemesi hâkimi, birtakım istisnalar haricinde önüne bir uyuşmazlık olarak gelmediği takdirde hukuk davalarında kendiliğinden harekete geçme ve uyuşmazlığın bir tarafı gibi dava açma yetkisini haiz değildir¹⁹. Kamu düzenini ilgilendiren istisnai hallerde Cumhuriyet savcısının davayı takip yetkisinin olduğu uyuşmazlıklar mevcuttur. Ancak bu durumda hâkim kendiliğinden dava açmadığı, açılan davada Cumhuriyet savcısı davacı sıfatını aldığı için bu durum tasarruf ilkesinin bir istisnası kabul edilmemektedir²⁰.

Cumhuriyet savcıları, aile hukukuna ilişkin davalardan evliliğin mutlak butlanı (TMK²¹ m.146), soybağının düzeltilmesine itiraz (TMK m. 294) ve tanımaya itiraz (TMK m.295) davalarını kanunda açıkça yetkilendirildiği için açabilir veya açılmış olan davalara taraf olabilir²². Cumhuriyet savcısının yer aldığı dava ve işlerde tarafların serbestçe tasarruf etme imkânı bulunmamaktadır (HMK m. 70/3). Ayrıca bu davalar için davadan vazgeçme, davadan feragat sonuç doğurmamaktadır. Soybağının reddi

¹⁵ Meriç, *Tasarruf İlkesi*, 53-54.; Erdönmez, *Pekcanitez Usûl*, 784.; Üstündağ, *Medenî Yargılama Hukuku C 1-2* (İstanbul: Alfa Basım Yayım, 2000), 239.; Necip Bilge- Ergun Önen, *Medenî Yargılama Hukuku Dersleri* (İstanbul: Sevinç Matbaası, 1978), 296.; Murat Atalı- İbrahim Ermenek- Ersin Erdoğan, *Medenî Usûl Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2024), 103.

¹⁶ Meriç, *Tasarruf İlkesi*, 38.

¹⁷ İbrahim Ercan, "Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri", *Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı 12, SDÜHFD, MİHBİR Özel Sayısı* (4/2,2014), 254.; Uğur Bulut, "Bir Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı Işığında Hükümün Kısmen Temyizi ve Kesinleşmesi", *Medenî Usûl ve İcra İflas Hukuku Dergisi* 9/24 (2013), 106.; Meriç, *Tasarruf İlkesi*, 62.; Bu durumun medenî usûl hukukuna hâkim bir ilke olmadığına ilişkin bkz.: Ramazan Arslan vd., *Medenî Usûl*, 158.

¹⁸ Meriç, *Tasarruf İlkesi*, 62.; Karşlı, *Medenî Muhakeme*, 231.

¹⁹ Budak- Karaaslan, *Medenî Usûl*, 85.; Ercan, "İlkeler", 49.

²⁰ Ramazan Arslan vd., *Medenî Usûl*, 158.

²¹ Türk Medenî Kanunu (TMK), *Resmî Gazete* 24607 (08 Aralık 2001), Kanun No. 4721.

²² Serkan Sabır, "Cumhuriyet Savcısının Hukuk Davalarında Yer Alması", (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 48.; Bilge- Önen, *Medenî Yargılama*, 196.; Adem Bilgin, "Cumhuriyet Savcısının Hukuk Davalarındaki Görevleri", (Ankara: Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 66.; Cumhuriyet Savcılarının ayrıca açılmış olan davaları takip etme ödevine ilişkin bkz. "Hukuk Genel Kurulu önüne gelen uyuşmazlık, Türk Medenî Kanunu'nun 146. maddesi ve 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36/a maddeleri dikkate alındığında Cumhuriyet Savcısının evliliğin mutlak butlanı nedeni ile iptali davalarına katılmasının zorunlu olup olmadığı noktasında toplanmaktadır. 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu'nun 146. maddesi "Dava açma görevi ve hakkı" madde başlığı altında "Mutlak butlan davası, Cumhuriyet savcısı tarafından re'sen açılır. Bu dava, ilgisi olan herkes tarafından da açılabilir." hükmünü içermektedir. Madde metninden de anlaşılacağı üzere Cumhuriyet Savcısının 146. madde gereği dava açması bir hak değil, görevdir. Bu nedenle davayı açıp, davaya katılması zorunludur. Bu düşüncenin temelinde kamu düzeni yatmaktadır. Bu husus Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 28.03.1990 tarih, 1990/2-122 E. 1990/211 K. sayılı ilamında da benimsenmiştir. Hukuk Genel Kurulu görüşmeleri sırasında bir kısım üyelerce, Cumhuriyet Savcısının görevinin evliliğin butlanına ilişkin davayı açmak olduğu, celselere katılma zorunluluğu olmadığı, davaya devam edilerek hüküm kurulabileceği, her ne kadar yerel mahkemece 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36.maddesinden söz edilmiş ve bu kanunun yürürlük tarihi olan 31.03.2011 gününden sonra Cumhuriyet Savcısının katılımının olanaklı olmadığı belirtilmişse de, bu düzenlemenin nüfus davaları için geçerli olduğu, direnmede geçen bu gerekçe yerinde olmamakla beraber sonucu itibarıyla doğru olan kararın değişik gerekçe ile onanması gerektiğini ileri sürmüşlerse de, bu görüş Kurul çoğunluğunca yukarıda açıklanan nedenlerle benimsenmemiştir. Hal böyle olunca; yerel mahkemece, Hukuk Genel Kurulunda da benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulmak gerekirken, önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır." Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 11/11/2015 T. 2015/2938 E. 2015/2539 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 20/04/2024); "İlk Derece Mahkemesinin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde davalılar vekili tarafından hükmün tamamı yönünden istinaf başvurusunda bulunulması üzerine; Bölge Adliye Mahkemesinin 19.10.2020 tarih ve 2019/1581 Esas, 2020/1327 Karar sayılı kararı ile; \ "Cumhuriyet savcısı, Kanunda açıkça öngörülen hallerde hukuk davası açar veya açılmış olan hukuk davasında taraf olarak yer alır (HMK m. 70/1). Mutlak butlan davası açma Cumhuriyet savcısı için bir görev olduğundan (TMK m. 146/1), duruşmalarda hazır bulunması gereği de görevin doğal sonucu olarak bir zorunluluktur. Bu nedenle, Cumhuriyet savcısının duruşmalara katılması sağlanmadan yokluğunda yargılamaya devamlı hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır (HGK, 11.11.2015 gün ve 2938 esas, 2539 karar). Kabule göre de; tahkikat duruşma günü davalılara tebliği edilmeden, ön inceleme duruşmasında davanın esası hakkında hüküm tesis edilmesi de hatalı olmuştur." gerekçesiyle İlk Derece Mahkemesi kararının kaldırılmasına, dosyanın İlk Derece Mahkemesine gönderilmesine karar verilmiştir." Yargıtay 2. HD. 16/05/2024 T. 2024/38 E. 2024/3546 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 12/11/2024)

davaları için de kabul²³ veya sulh yoluyla davanın sona erdirilmesi mümkün değilken bu davalardan feragat edilmesi ise mümkündür²⁴.

Tasarruf ilkesinin kendisini gösterdiği bir husus da davanın konusunun belirlenmesidir²⁵. Dava konusu, dava dilekçesinde belirtilen vakıalar ve talep sonucu dikkate alınarak belirlenir²⁶. Davayı açma yetkisi taraflarda olduğundan davanın konusunu ve talep sonucunu belirleme yetkisi de taraflardadır. Hâkim yalnızca tarafların belirlediği bu sınırlar ile bağlı olup talep edilenden daha fazlasına veya farklı bir şeye hükmedemez²⁷. Ancak görülen tüm davalar için taraflar bu konuda herhangi bir talepte bulunmamış olsalar dâhi yargılama giderleri için hâkim re'sen karar verir²⁸.

Aile hukukuna ilişkin yargılamalarda kamu yararı ile bireylerin haklarının dengesi gözetildiğinden kanunun açıkça öngördüğü hallerde re'sen harekete geçme ilkesi geçerlidir²⁹. Örneğin 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu³⁰ gereğince çocuklar hakkında alınması gerekli tedbirler bakımından, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun³¹ içeriğince şiddet mağduru kadının çocuklarının korunmasına ilişkin konularda bu ilke geçerlidir. Soybağına ilişkin davalarda hâkimin ergin olmayan çocuk için temsil kayyımı atayabilmesi bu bapandır. Bununla birlikte TMK m. 346, TMK m. 347 hükümlerinde yer alan özel durumlar ile TMK m. 169 uyarınca hâkimin, boşanma veya ayrılık davasının devamı süresince çocukların bakım ve korunmasına, eşlerin barınmasına, geçimine ve ayrıca eşlerin mallarının yönetimine ilişkin geçici hukuki koruma kararlarına hükmedebilmesi için bunun talep edilmiş olması gerekli değildir³². Ayrıca çocuğun üstün yararının gözetilmesinin gerektiği konular olan velayet, çocukla kişisel ilişki kurulması ve nafakaya hükmedilmesi durumlarında da hâkim kendiliğinden karar verebilmektedir³³.

²³ "Mahkemece, davanın kamu düzenini ilgilendirmesi bakımından kuşku ve duraksamaya neden olmaksızın soybağının doğru olarak tespit edilmesi zorunludur. Somut olayda mahkemece, salt taraf beyanları ile yetinilmeyip, iddia ile ilgili olarak DNA testi yaptırılması, alınacak rapor ve tüm delillerin birlikte değerlendirilmesi ve oluşacak sonuç doğrultusunda bir karar verilmesi gerekirken, karşı tarafın kabulüne dayanarak eksik araştırma ile davanın kabulüne şeklinde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır. : Bu itibarla yukarıda açıklanan nedenlerle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının temyiz itirazlarının kabulü ile hükmün sonuca etkili olmamak kaydıyla kanun yararına bozulmasına karar verilmiştir." Yargıtay 18. HD. 05/05/2015 T. 2014/19328 E. 2015/7578 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 06/01/2025)

²⁴ Budak/Karaaslan, *Medenî Usûl*, 88.; Murat Uyumaz, *Soybağı Davalarında Usule İlişkin Hükümler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2015), 133.; Soybağının reddine ilişkin davalarda feragat edilebileceğine ilişkin bkz.: "Bölge Adliye Mahkemesinin yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararı ile davacı vekilinin 08.12.2022 havale tarihli dilekçesi ile davadan feragat ettiği, vekâletnamesinde feragat yetkisinin bulunduğu, soybağının reddi ve babalık davalarının niteliği gereği kamu düzenine ilişkin olduklarından bu davalarda resen araştırma ilkesinin maddî gerçeğin ortaya çıkarılmasında dikkate alınması gerekmekte birlikte kişiye sıkı sıkıya bağlı eldeki davada davacı vekilinin davadan feragati ile davacının talep sonucundan tamamen vazgeçtiği açık olduğundan İlk Derece Mahkemesince feragat nedeniyle davanın reddine karar verilmesinde bir isabetsizlik bulunmadığı, usul ve kanuna uygun olduğu gerekçesi ile istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir." Yargıtay 2. HD. 07/11/2023 T. 2023/5633 E. 2023/5227 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 20/12/2024)

²⁵ Akkaya, *Boşanma Davası*, 75.

²⁶ Nedim Meriç, "Medenî Yargılama Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi", *Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı 12, SDÜHFD, MİHBİR Özel Sayısı* (4/2,2014), 33.

²⁷ Yavuz Alangoya- Kamil Yıldırım- Nevhis Deren Yıldırım, *Medenî Usûl Hukuku Esasları* (İstanbul: Beta Yayıncılık,2011), 201.; Budak- Karaaslan, *Medenî Usûl*, 78; Ramazan Arslan vd., *Medenî Usûl*, 156-157.; Karşlı, *Medenî Muhakeme*, 228-229.; Akkaya, *Boşanma Davası*, 75.

²⁸ Karşlı, *Medenî Muhakeme*, 232.; Görgün-Börü- Kodakoğlu, *Medenî Usûl*, 665.; Atalı- Ermenek- Erdoğan, *Medenî Usûl*, 715.

²⁹ Erdönmez, *Pekcanitez Usûl*, 805.

³⁰ Çocuk Koruma Kanunu, *Resmî Gazete* 25876 (15/07/2005), Kanun No. 5395.

³¹ Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, *Resmî Gazete* 28239 (20 Mart 2012), Kanun No. 6284

³² "... tedbir nafakası talebe bağlı olmaksızın re'sen takdir edilir ve geçici önlem olarak davanın başından itibaren karar kesinleşene kadar hüküm altına alınır." Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 04/04/2018 T. 2018/1579 E. 2018/673 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 18/02/2024)

³³ "...Boşanma veya ayrılık davası açılınca hâkim, davanın devamı süresince, gerekli olan, özellikle eşlerin barınmasına (TMK m.186/1), geçimine (TMK m. 185/3), malların yönetimine (TMK m. 223, 242, 244, 262, 263, 264, 267, 215) ve çocukların bakım ve korunmasına (TMK m.185/2) ilişkin geçici önlemleri kendiliğinden (re'sen) almak zorundadır (TMK m. 169). O halde; Türk Medenî Kanunu'nun 185/3 ve 186/3 maddeleri uyarınca, tarafların ekonomik ve sosyal durumları da gözetilerek dava tarihinden geçerli olmak ve boşanma kararının kesinleşmesi tarihinde sona ermek üzere davacı kadın yanında bulunan ortak çocuk yararına tedbir nafakasına hükmedilmesinde bir yanlışlık bulunmamaktadır...Velayet hususu, çocukları ilgilendiren konuların en başında gelir. Velayet düzenlemesinde; çocukla ana ve baba yararının çatışması halinde, çocuğun yararına üstünlük tanınması gereklidir. Çocuğun yararı ise; çocuğun bedensel, fikri ve ahlaki bakımdan en iyi şekilde gelişebilmesi ve böyle bir gelişmenin gerçekleştirilmesi

Boşanma davalarında da tasarruf ilkesi geçerlidir. Evlilik ilişkisinin taraflarından biri veya birlikte mahkemeye boşanma iradeleri bildirmedikleri sürece mahkeme kendiliğinden boşanma hususunda bir karar veremez³⁴. Taraflarca boşanmaya ve fer'i sonuçlara ilişkin yapılan sulh sözleşmesinin istenilen neticeyi vermesi için hâkimin yapılan sözleşmeyi onaylaması gerekir³⁵. Burada hazırlanan sulh sözleşmenin boşanmanın niteliğini çekişmeliden anlaşmalıya çevireceği dikkate alındığında gereken şartların kontrolü hâkimin sorumluluğundadır³⁶.

II. Taraflarca Getirilme İlkesinin Boşanma Davalarındaki Görünümü

HMK m. 25 uyarınca *“Kanunda öngörülen istisnalar dışında, hâkim, iki taraftan birinin söylemediği şeyi veya vakıaları kendiliğinden dikkate alamaz ve onları hatırlatabilecek davranışlarda dahi bulunamaz. Kanunla belirtilen durumlar dışında, hâkim, kendiliğinden delil toplayamaz.”*

Taraflarca getirilme ilkesi, hâkimin hüküm verebilmesi için dava malzemesini oluşturan vakıaların ve delillerin kim aracılığıyla mahkemeye sunulacağını belirleyen ilkedir³⁷. Eğer bir davada dava malzemesini getirme görevi taraflara verilmiş ise taraflarca getirilme ilkesi; hâkim taraflara ihtiyaç duymadan kendiliğinden dava malzemesini toplayabiliyorsa re'sen araştırma ilkesi geçerlidir³⁸.

Medenî hukuktaki irade ve sözleşme serbestisi ilkesinin medenî usûl hukukundaki görünümü olarak kabul edilen bu ilke aynı zamanda tasarruf ilkesini tamamlayıcı bir ilkedir³⁹. Bu ilke kapsamında somut olayın hukuk kuralına uygunluğunu sunacağı vakıa ve deliller ile taraflar ispat etmelidir⁴⁰.

Re'sen araştırma ilkesinin ortaya çıktığı davalarda ise kişiler dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri gibi bu kişilerin ikrar ve yeminleri hâkimi bağlamaz; bu ilkenin geçerli olduğu davalarda taraf iradeleri sınırlı olup iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı uygulanmaz⁴¹. Çekişmesiz yargı işlerinde de HMK m. 385/2 hükmü gereği aksine bir hüküm bulunmadıkça re'sen araştırma ilkesi geçerli olup hâkim araştırmasını tarafların taleplerine bağlı olmadan yapabilecektir⁴².

in, çocuğa sosyal, ekonomik ve kültürel koşulların sağlanmış olmasıdır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 12. Ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa sözleşmesinin 3 ve 6. Maddeleri idrak çağındaki çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşünün alınması ve görüşlerine gereken önemin verilmesini öngörmektedir. Çocukların üstün yararı gerektirdiği takdirde, görüşlerinin aksine karar verilmesi mümkündür. Velayet kamu düzenine ilişkin olup, re'sen araştırma ilkesi geçerlidir. Bu nedenle yargılama sırasında meydana gelen gelişmelerin bile göz önünde tutulması gerekir.” Antalya BAM 2. HD. 06/07/2020 T. 2019/1092 E. 2020/887 K.; *“...Boşanma veya ayrılık davası açılınca hâkim, davanın devamı süresince, gerekli olan, özellikle eşlerin barınmasına (TMK.m.186/1), geçimine (TMK.m..185/3), malların yönetimine (TMK m. 223, 242, 244, 262, 263, 264, 267, 215) ve çocukların bakım ve korunmasına (TMK.m..185/2) ilişkin geçici önlemleri kendiliğinden (re'sen) almak zorundadır (TMK.m.169). O halde; tarafların ekonomik ve sosyal durumları da gözetilerek davacı-karşı davalı erkeğin açtığı boşanma dava tarihinden geçerli olmak üzere kadın yararına uygun miktarda tedbir nafakasına hükmedilmesi gerekirken, yazılı şekilde karar verilmesi usul ve kanuna aykırı olup bozmayı gerektirmiştir.”* Yargıtay 2. HD. 01/11/2021 T. 2021/6195 E. 2021/7910 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 18/12/2024)

³⁴ *“Davalı-karşı davacı kadın tarafından boşanmaya ilişkin açılmış bir karşı dava olmadığı halde, karşılık boşanma davası var kabul edilerek boşanmaya karar verilmesi kanuna açık aykırılık teşkil eder.”* Yargıtay 2. HD. 21/05/2018 T. 2016/18173 E. 2018/6429 K. (Karamercan Hukuk, E.T. 24/03/2025); Boşanma davalarında hayata kast ve pek fena muamelelerin aile içerisinde yaşanma istatistiğinin artması, kadın cinayetlerinin önlenmesi sebebiyle eşler arasında yaşam hakkının ihlaline neden olan hareketlerin bulunması halinde Cumhuriyet savcılarında re'sen harekete geçme yetkisinin verilmesinin değerlendirilmesi hakkında bkz. Süleyman Topak, *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 69.

³⁵ Akkaya, *Boşanma Davası*, 79-82, Tutumlu, *Boşanma*, 49.

³⁶ Akkaya, *Boşanma Davası*, 203.

³⁷ Alangoya- Yıldırım- Deren Yıldırım, *Medenî Usûl*, 203.; Karşı, *Medenî Muhakeme*, 233; Akkaya, *Boşanma Davası*, 84.; Görgün-Börü- Kodakoğlu, *Medenî Usûl*, 348.; Atalı- Ermenek- Erdoğan, *Medenî Usûl*, 109.; *“Usul Hukukunda taraflarca hazırlama ilkesi hâkimdir. Kendiliğinden araştırma ilkesi ise bunun istisnasını oluşturur. Diğer bir deyişle yasadaki öngörülen ayrık haller hariç davanın ve savunmanın dayanağı olan vakıaların ve bunların delillerinin (dava malzemesinin) taraflarca mahkemeye bildirilmesi gerekir.”* YİBGK 08/11/1991 T. 1990/4 E. 1991/3 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 20/02/2024)

³⁸ Budak- Karaaslan, *Medenî Usûl*, 88.; Karşı, *Medenî Muhakeme*, 235.

³⁹ Meriç, *Tasarruf İlkesi*, 53.; Karşı, *Medenî Muhakeme*, 234.

⁴⁰ Erdönmez, *Pekcanitez Usûl*, 801.; Atalı- Ermenek- Erdoğan, *Medenî Usûl*, 109.

⁴¹ Erdönmez, *Pekcanitez Usûl*, 806.; Sena Çetin, *Aile Mahkemesi Kararları ve Bu Kararlara Karşı Denetim Yolları* (Erzincan: Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 14.

⁴² Erdönmez, *Pekcanitez Usûl*, 807.; *“HMK'nın 382. maddesinin birinci fıkrasında çekişmesiz yargı işlerinin neler olduğu önce genel çerçevesi belirlenerek, daha sonra da mümkün olduğunca sayılarak belirtilmiştir. Velayetin değiştirilmesi istemi de Kanunun sözü*

Aile hukukuna dair uyuşmazlıklarda kamu düzeni ön plana çıktığından dava malzemesinin toplanması noktasında re'sen araştırma ilkesinin daha fazla uygulandığı görülmektedir⁴³. Örneğin aile hukukuna ilişkin babalık davaları, soybağının reddi davaları⁴⁴, evlenmenin butlanı, velayetin düzenlenmesi ve nüfus kayıt düzeltme davalarında re'sen araştırma ilkesi geçerlidir⁴⁵. Hâkim bu davalarda maddî vakıaları ve her türlü delili kendiliğinden toplayabilirken bu davalarda ispata ilişkin sınırlandırıcı hükümler uygulanmaz⁴⁶.

Boşanma davalarında ise hangi ilkenin geçerli olduğu hususunda öğretide muhtelif görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler özetle taraflarca getirilme ilkesinin geçerli olduğu görüşü⁴⁷, re'sen

edilen maddesinde bir "çekişmesiz yargı" işi olarak düzenlenmiştir. Aynı Kanunun 385. maddesinin ikinci fıkrasında ise "çekişmesiz yargı işlerinde aksine hüküm bulunmadıkça re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu" düzenlenmesine yer verilmiştir. Nitekim Hukuk Genel Kurulunun 23.5.2001 gün ve 2001/2-430 E., 2001/432 K sayılı kararında da velayetin düzenlenmesinin kamu düzenine dair olduğu, usuli kazanılmış hak ilkesinin istisnasını oluşturduğu benimsenerek aynı ilkeye vurgu yapılmıştır. Yukarıda yapılan açıklamalar karşısında velayetin kamu düzeni ile ilgili olması ve çocuğun üstün yararı da dikkate alındığında değişen şartlara göre her zaman yeniden değerlendirilmesi ve yargılamanın her aşamasında ileri sürülen hususların nazara alınması mümkündür. Bu durumda somut olayda, mahkemece tahkikat duruşması olarak görülen birinci celseye kadar tanık isimlerinin bildirilmemesi ve duruşmada da hazır edilmemesi gerekçesiyle davalının tanık dinletme talebinin reddine karar verilmesi doğru görülmüştür. Açıklanan nedenlerle, Özel Daire bozma kararında belirtilen gerekçelerle, Hukuk Genel Kurulunca da benimsenen bozma ilamına uyulmak gerekirken, önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Bu sebeple direnme kararı bozulmalıdır." Yargıtay HGK. 14/06/2017 T. 2017/1887 E. 2017/1196 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 20/02/2024)

⁴³ Üstündağ, *Medenî Yargılama*, 250.; Erdönmez, *Pekcanıtez Usûl*, 806.; Karslı, *Medenî Muhakeme*, 257.

⁴⁴ Hususi olarak soybağının reddi ve genel olarak da soybağına ilişkin davalar bakımından geçerli olan ilke re'sen araştırma ilkesi olup bu ilkenin uygulanmasının bazı usûlî sonuçları mevcuttur. Bunlar; ikinci tanık listesi sunma yasağının (HMK m. 240/2) uygulanmaması, hâkim tarafından resen başvurulmuş deliller için gereken giderlerin, süresi içinde ödenmemesi halinde ileride bu gideri ödemesi gereken taraftan alınmak üzere Hazineden ödenmesine hükmedilmesi (HMK m. 325), taraflar arasında yapılan delil sözleşmesinin hâkim için bağlayıcı olmaması, taraflarca yapılan ikrar ve kabullerin göz önüne alınmaması, tarafların isticvap edilmemesi, yemin deliline istinat edilmemesi, aleyhe bozma yasağının ve iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağının uygulanmamasıdır (Salih, Karadeniz. "Soybağının Reddi Davası". *Periodicum Iuris* 1/1 (Ocak 2023), 136).

⁴⁵ Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usûlü* (İstanbul: Demir Yayıncılık, 2001), 1918.; "Babalığın tespitine ilişkin açılan davalar, soybağının doğru olarak tespit edilmesi gerekmele, kamu düzenine ilişkin davalardır. Anılan eksiklik bu nedenle HMK.355 maddesi uyarınca, istinaf incelemesi sırasında resen gözetilmesi gerektiğinden, bu konuda istinaf başvurusu olmaması sonuca etkili değildir. Bahsedilen eksiklik, hangi hukukun uygulanacağı ve o hukuka göre iddia ve savunma doğrultusunda gösterilen delillerin toplanıp değerlendirilmeden hüküm kurulması nedeni ile HMK. 353/1-a-6 maddesi uyarınca ilk derece mahkemesi kararının kaldırılmasını gerektiren bir hal olduğundan, mahkeme kararının kaldırılarak, dosyanın gereği için mahkemesine gönderilmesine, sair istinaf nedenlerinin bu aşamada incelenmesine yer olmadığına karar vermek gerekmiştir." İzmir BAM 2. HD. 22/03/2017 T. 2017/519 E. 2017/514 K.; "Bilindiği üzere, Türk Medenî Kanunu (TMK) uyarınca velayet çocukların bakım, eğitim, öğretim ve korunması ile temsil görevlerini kapsar ve aynı zamanda ana babanın velayeti altındaki çocukların kişiliklerine ve mallarına ilişkin hakları, ödevleri, yetkileri ve yükümlülükleri de içerir. Ana ve babanın çocukların kişiliklerine ilişkin hak ve ödevleri, özellikle çocukların şahıslarına bakmak, onları görüp gözetmek, geçimlerini sağlamak, yetiştirmelerini ve eğitimlerini gerçekleştirmektir. Bu bağlamda sağlayacağı eğitim ile istenilen ölçüde dürüst, kötü alışkanlıklardan uzak, iyi ahlak sahibi, çalışkan ve bilgili bir insan olarak yetiştirmek hak ve yükümlülüğü bulunmakta olup, ayrılık ve boşanma durumunda velayetin düzenlenmesindeki amaç, küçüğün ileriye dönük yararlarıdır. Eş söyleyişle, velayetin düzenlenmesinde asıl olan, küçüğün yararını korumak ve geleceğini güvence altına almaktır. Velayet, kamu düzenine ilişkin olup bu hususta ana ile babanın istek ve beyanlarından ziyade çocuğun menfaatlerinin dikkate alınması zorunludur. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 23.5.2001 gün ve 2001/2-430 E., 2001/432 K sayılı kararında da velayetin düzenlenmesinin kamu düzenine ilişkin olduğu, usuli kazanılmış hak ilkesinin istisnasını oluşturduğu benimsenerek aynı ilkeye vurgu yapılmıştır. Velayet konusunda mahkemenin çocuğun menfaatini gözetmesi ve re'sen araştırma ilkesini uygulaması gerektiği, velayet konusundaki taleplerin karar kesinleşinceye kadar ileri sürülebileceği, alınan SİR'in davanın başlangıcında alındığı ve sonuç kanaat belirtilmediği, deliller toplandıktan sonra esasa ilişkin velayet düzenlemesi yönünden yeniden rapor alınması gerektiği, bu konudaki kararın eksik inceleme ile verildiği anlaşılmıştır." Sakarya BAM 2. HD. 20/01/2020 T. 2019/993 E. 2020/49 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 21/04/2024)

⁴⁶ Süha Tanrıver, *Türk Aile Mahkemeleri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2014), 77.; "Mahkemece davalı kadına duruşmaya gelip, sorulan sorulara cevap vermediği takdirde başka bir erkekle olan ilişkisini kabul edeceği belirtilerek isticvap davetiyesi çıkarılmış, davalı kadının davetiye tebliğine rağmen gelmemesi nedeniyle bu ilişkinin varlığı kabul edilerek boşanmaya karar verilmiştir. Boşanma davalarında tarafların ikrarı hâkimi bağlamaz (TMK m. 184/3). Açıklanan sebeple bu şekilde isticvap davetiyesi çıkarılması da usul hükümlerine göre doğru değildir." Yargıtay 2. HD. 12/05/2015 T. 2014/21165 E. 2015/9882 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 20/02/2024)

⁴⁷ Tanrıver, *Medenî Usûl*, 180; Birce Arslandoğan Kurşuncu, *Boşanma Davalarında Yargılama Usûlü* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 75.; Mustafa Ateş, "Hukuk Yargılamasında ve Özellikle Boşanma Davalarında Hukuka Aykırı Deliller", *Terazi Hukuk Dergisi* 3/18, (Şubat 2008), 96.

araştırma ilkesinin geçerli olduğu görüşü⁴⁸ ve sınırlı re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu görüşü⁴⁹ olarak tasnif edilebilir.

Taraflarca getirilme ilkesinin geçerli olduğunu savunan görüşe göre, boşanma davalarında yargılama usulünü düzenleyen TMK m. 184, taraflarca getirilme ilkesinin geçerli olmadığına dair bir düzenleme içermediğinden boşanma davalarında da deliller taraflarca mahkemeye sunulmalıdır. Usulüne uygun olarak sunulmayan deliller hükme esas alınamaz⁵⁰. Re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğunu savunan görüşe göre ise, boşanma davalarında kamu yararı oldukça önemli olduğundan re'sen araştırma ilkesi geçerlidir⁵¹. Bizim de katıldığımız görüşe göre ise boşanma davalarında sınırlı re'sen araştırma ilkesi geçerlidir⁵². Yargıtay uygulamasında da taraflarca getirilme ilkesinin geçerli olduğu kabul edilmektedir⁵³.

⁴⁸ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, 1952.; Seda Özsumcu, "Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re'sen Araştırma İlkesi", *Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı 12, SDÜHFD, MİHBİR Özel Sayısı* (4/2,2014), 146.

⁴⁹ Akkaya, *Boşanma Davası*, 89.; Ercan, "İlkeler", 721.

⁵⁰ Meral Sungurtekin Özkan, "Medenî Kanunun Aile Hukuku Alanında Getirdiği Değişikliklerin Medenî Usûl Hukuku Bakımından Düşündürdükleri", *Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı 1*, (Eskişehir, 2003), 106.; "Türk Medenî Kanununun 166/1-2 maddesi uyarınca boşanma kararı verilebilmesi için evlilik birliğinin, ortak hayatı sürdürmeleri eşlerden beklenmeyecek derecede temelden sarsıldığı sabit olması gerekir. Somut olayın incelenmesinde, davacının dava dilekçesi ile delil olarak nüfus kaydına dayandığı ancak başkaca delil bildirmediği, davacının yine istinaf dilekçesi ile de tanıkların tanıklık yapmak istemediğini belirttiği, bu itibarla davacı dava dilekçesi ile davalıya yüklemiş olduğu kusurları ve bildirmiş olduğu vakıaları ispatlayamadığı, bu nedenle Dairemizce, ilk derece mahkemesince davacının davasını ispatlayamadığına ilişkin belirlemenin usul ve yasaya uygun olduğu kanaatine varılmıştır. O halde, ilk derece mahkemesinin davanın reddine dair kararı dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle kanuna uygun sebeplere ve özellikle delillerin takdirinde bir yanlışlık görülmemesine göre, yerinde olduğundan davacının istinaf isteminin reddine karar verilmiştir." Erzurum BAM 5. HD. 06/03/2019 T. 2018/317 E. 2019/294 K.; "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 119/1-e ve f maddesi uyarınca davacı, davanın dayanağı olan bütün vakıaları ve bunlara ilişkin delillerini sıra numarası altında ve açık özetleriyle birlikte dava dilekçesine yazmalıdır. Bunlar, dava dilekçesindeki talep sonucunun dayanağı olan ve bu talep sonucunu haklı göstermeye yarayan vakılardır. Usulüne uygun şekilde (HMK m. 141) bildirilmiş olan vakıalar davanın sınırını çizmekte ve mahkemece ancak, bu vakıalar hakkında inceleme ve değerlendirme yapılabilmektedir. Aksinin kabulü; davacının dayandığı olguların, dolayısıyla elde etmek istediği nihai talebin dışına çıkılması sonucunu doğuracağı gibi; temyiz ve karar düzeltme süreçleri de dâhil, yargılamanın hangi aşamasına kadar gerçekleşecek hukuki ve fiili olguların nazara alınması gerektiği sorununun ortaya çıkacaktır. 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu'nun 184. maddesinde "Boşanmada yargılama usulü" ayrıca düzenlenmiş; anılan maddenin ilk fıkrasında "Boşanmada yargılama, aşağıdaki kurallara saklı kalmak üzere Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa tabidir" hükmüne yer verilerek, maddede sayılan istisnalar dışında, boşanma davalarının genel yargılama usulüne tabi olduğu belirtilmiştir. Boşanmada genel yargılama usulünün uygulanmasına ayrı olan kurallara ve uygulanması gereken özel usuller, Türk Medenî Kanunu'nun 184. maddesinde sınırlı olarak belirtilmiş olmasına karşın; bu sınırlamalar ve istisnalar içinde, tarafların usulüne uygun şekilde dayanmadığı vakıaların değerlendirmede esas alınacağına dair özel bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Dava dilekçesinde davacı kadın, herhangi bir maddî vakia ileri sürmemiş, usulüne uygun şekilde bir ıslah işlemi de yapılmamıştır. Mahkemece, usulüne uygun şekilde ileri sürülmemeyen ve çekişmeli olarak belirlenmeyen (HMK m. 137. 340/3.187) vakia esas alınarak karar verilemez (HMK m. 141). Dilekçelerin karşılıklı verilmesi aşamasında gösterilmeyen vakia esas alınarak davalıya kusur yüklenmesi mümkün değildir. Bu durumda davanın reddi gerekirken, delillerin takdirinde hataya düşülerek, yetersiz gerekçe ile boşanmaya karar verilmesi usul ve kanuna aykırı olup, bozmayı gerektirmiştir." Yargıtay 2. HD. 11/03/2019 T. 2019/1278 E. 2019/2547 K.; Benzer yönde kararlar için: Yargıtay 2. HD. 07/11/2018 T. 2017/1400 E. 2018/12733 K.; Yargıtay 2. HD. 26/06/2014 T. 2014/3835 E. 2014/14558 K.; Yargıtay 2. HD. 26/09/2017 T. 2016/11127 E. 2017/10051 K.; Yargıtay 2. HD. 18/04/2018 T. 2016/16013 E. 2018/5196 K.; (Sinerji Mevzuat, E.T. 01/03/2024); "Boşanma davalarında keyfe keder dilediğiniz anda delil sunma olanağı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Türk Medenî Kanununun 184. maddesi hükmü ile öngörülmemiştir. Boşanma davalarının delil sunma statüsü anlamında diğer davalardan hiçbir farkı ve önceliği yoktur." Yargıtay 2. HD. 16/04/2012 T. 2011/11979 E. 2012/9544 K. (De jure, E.T. 28.02.2025).

⁵¹ Baki Kuru, *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), 224.; Karşlı, *Medenî Muhakeme*, 257.

⁵² Akkaya, *Boşanma Davası*, 110.; Ercan, "Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri", 266.; Tutumlu, *Boşanma*, 69.

⁵³ "Taraflara, 30.11.2010 tarihli ilk celse, delillerini bildirmeleri için süre verilmiş; 22.02.2011 tarihli ikinci oturumda ise, davacı koca, delil ve tanık listesi vermek istemediğini beyan etmiştir. Mahkeme hâkimi, res'en, taraflar arasında Kocaali Sulh Ceza Mahkemesinde görülmekte olan ceza dosyasını duruşmada incelemiş ve bu dosyaya dayanarak tarafların boşanmalarına karar vermiştir. Türk Usul Hukukuna hâkim ilkelerden biri de, Hukuk Muhakemeleri Kanununun 25. maddesinde düzenlenen "taraflarca getirilme ilkesi"dir. Bu maddeye göre hâkim, tarafların söylemedikleri vakıaları kendiliğinden dikkate almayacağı gibi, kanunla belirlenen durumlar dışında, kendiliğinden delil de toplayamayacaktır. Türk Medenî Kanunu'nun 6. maddesi gereğince, davacı, davasını ispatla yükümlüdür. O halde, davacının davasını ispat edemediği hususu gözetilmeksizin davanın reddine karar verilmesi gerekirken; yazılı gerekçe ile davanın kabulüne karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir." Yargıtay 2. HD., 13/08/2012 T. 2011/8077 E. 2012/5679 K.; "Fiili ayrılık başlı başına boşanma nedeni yapılamaz. Terk (TMK.md.164) hukuksal nedenine dayalı olarak açılmış bir dava da bulunmamaktadır. Türk Medenî Kanununun 166/1-2. maddesi uyarınca boşanma kararı verilebilmesi için; evlilik birliğinin, ortak hayatı sürdürmeleri eşlerden beklenmeyecek derecede temelden sarsılmış olduğunun usulünce kanıtlanması gerekir. Tarafların delil göstermediği görülmektedir. Anlaşmalı olarak (TMK.md.166/3) boşanma kararı verilmesi yolunda taraflarca bir talepte bulunulmadığı gibi mahkemece bu yolda bir işlem de yapılmamıştır. Boşanma davalarında, boşanma

Boşanma davalarında TMK m. 184 hükmü gereğince *“Hâkim boşanma ve ayrılık davasının dayandığı olguların varlığına vicdanen kanaat getirmedikçe, bunları ispatlanmış sayamaz. Hâkim bu olgular hakkında gerek re’sen gerek istem üzerine taraflara yemin öneremez. Tarafların bu konudaki her türlü ikrarları hâkimi bağlamaz.”* Bu hüküm dikkate alındığında boşanma davalarında taraflarca getirilme ilkesinin geçerli olduğu davalarda uygulanan kanuni delil sisteminin geçerli olmadığı delillerin serbestçe değerlendirilmesi sisteminin geçerli olduğu ve kanuni düzenlemenin bunu destekler şekilde kaleme alındığı görülmüştür⁵⁴.

Hâkim bu hüküm sayesinde boşanma yargılamasında yemin delilinin etkisinde kalmaktan kurtulmuştur. Yemin delilinden kaçınan taraflar için de ikrarın ortaya çıkması engellenmiştir⁵⁵. İkrar, çekişmeli olan vakıaları çekişmesiz vakıalara dönüştürdüğü için boşanma davaları özelinde bu husus ayrıca düzenlenmiş olup bu yargılamalarda ikrar edilen vakıalar çekişmeli vakıa niteliğini korur⁵⁶. Hâkim tarafından ikrar edilen vakıaların gerçekleştiği kanaatine varılırsa ikrar delil olarak değerlendirilir⁵⁷. Bu durumda boşanma davalarında esasen ikrarın delil olma vasfı ortadan

sebebinin gerçekleşmiş olup olmadığının belirlenmesi bakımından Medenî yargılama hukuku ilkelerinden *“dava malzemesinin taraflarca getirilmesi ilkesi”* geçerlidir. Bu ilke gereğince, boşanma istemi ile ilgili olarak re’sen araştırma yapılamaz ve delilin taraflarca gösterilmesi gerekir. O halde verilen süre içerisinde taraflarca hiçbir delil gösterilmediğinden davanın reddine karar verilmesi gerekir; yapılan kolluk araştırması sonucu düzenlenen tutanak içeriğinin delil olarak kabul edilmesi suretiyle boşanmaya karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olmuş; bozmayı gerektirmiştir.” Yargıtay 2. HD. 01/02/2012 T. 2011/4921 E. 2012/1993 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 20/12/2024); *“Dava, boşanma davası olup, “taraflarca hazırlama ilkesi” caridir. Bu kapsamda mahkemece ancak taraflarca iddia ve savunmanın konusu yapılmış vakıalar ve bu vakıalara dayanak olarak sunulmuş ispat vasıtaları uyumsuzluğun çözümünde mahkemece değerlendirilebilir. Kanunla belirlenen durumlar dışında hâkim kendiliğinden delil toplayamaz (HMK m.25/2). Kendiliğinden (resen) harekete geçme ilkesinin geçerli olduğu istisnai durumlar dışında, taraflarca bildirilmeyen delilleri hükme esas alamayacağı gibi taraflarca iddia edilmeyen yahut savunma olarak ileri sürülmemiş bir hususu da karşı taraf aleyhine resen hükmüne dayanak yapamaz.”* Yargıtay 2. HD. 04/11/2021 T. 2021/8609 E. 2021/8119 K. (De jure, E.T. 28.02.2025).

⁵⁴ Kuru, *Medenî Usûl*, 1923.; Bahattin Aras, *“Aile Mahkemelerinde Yargılama Usulü”*, *Ankara Barosu Dergisi* 65/2 (Bahar 2007), 162.

⁵⁵ Bahattin Aras, *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü ve Aile Mahkemeleri* (Ankara: Adalet Yayınları, 20 11), 109.

⁵⁶ Tanrıver, *Aile Mahkemeleri*, 74.

⁵⁷ Mahkeme dışı ikrarın niteliğinin yalnız başına delil oluşturmayaacağı içinde bulunduğu belge veya tanık beyanı kapsamında dikkate alınacağına ilişkin: Budak-Karaaslan, *Medeni Usul*, 257.; Hakan Pekcanitez- Oğuz Atalay- Muhammet Özkes, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 338.; İkrarın re’sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda takdiri delil niteliğinde olduğuna ilişkin bkz.: Arslan vd., *Medenî Usûl*, 437.; Karslı, *Medenî Muhakeme*, 569.; Ümit Kartal, *“Boşanma Yargılamasında Re’sen Araştırma İlkesi ile İddianın ve Savunmanın Genişletilmesi Yasağı”*, *Terazi Hukuk Dergisi* 9/95 (Temmuz 2014), 18.; *“6100 sayılı Kanun’un 188 inci maddesi ile tarafların mahkeme önünde ikrar ettikleri vakıaların çekişmeli olmaktan çıkacağı ve ispatının gerekmeyeceği düzenlenmiş, bu kurala 4721 sayılı Kanun’un 184 üncü maddesi ile boşanma davalarında istisna getirilerek, hâkimin boşanma davasında tarafların dayandığı olguların varlığına vicdanen kanaat getirmedikçe bunları ispatlanmış sayamayacağı, tarafların ikrarının da hâkimi bağlayamayacağı belirtilmiştir. Kanun koyucu tarafından kesin delil niteliğinde olan ikrara ilişkin boşanma yargılamalarında getirilen istisna, boşanma davalarının niteliği nedeniyle boşanma yargılamasında hâkime daha geniş bir takdir yetkisi tanımakta olup, ikrar edilen vakıanın gerçekleşip gerçekleşmediğinin kabulü hususunda hâkime vicdani kanaatine göre hüküm verme ödevi yüklemektedir. Buna göre mahkeme huzurunda taraflarca ikrara konu edilmiş bir vakıanın gerçekleşip gerçekleşmediği dosya kapsamı itibarı ile hâkim tarafından takdir edilebilecek, gerekçeleri açıklanmak sureti ile vakıanın sübut bulup bulmadığı belirlenecektir. O halde boşanma davasında ikrarın hâkimi bağlamayacağı şeklindeki yasal düzenleme, ikrarın mahkemece hükme esas alınamayacağı sonucunu doğurmaz. Somut uyumsuzlukta davalı erkeğin sadakatsizliği davalı erkek tarafından ikrar edilmiş, ikrara konu edilen sadakatsizlik vakıası İlk Derece Mahkemesince kabul edilerek hükme esas alınmıştır. Bölge Adliye Mahkemesince her ne kadar davalı erkeğin kusurunun ispatlanmadığı gerekçesi ile İlk Derece Mahkemesi kararının kaldırılarak davanın reddine karar verilmiş ise de, dosya kapsamına göre davacı kadının dayandığı ve davalı erkek tarafından ikrara konu edilen sadakatsizlik vakıasının İlk Derece Mahkemesince ikrar kapsamına dahil kabul edilmesi yönündeki taktirde isabetsizlik bulunmadığı gözetilmeden, yanlışlıklar değerlendirme ile davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiş ve kararın bozulmasını gerektirmiştir.”* Yargıtay 2. HD. 29/03/2023 T. 2022/10595 E. 2023/1440 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 29/10/2024); Anlaşmalı boşanma davasında ikrara ilişkin bkz. *“Hâkim sadece tarafların ikrarlarını esas alarak boşanmalarına veya boşanma talebinin reddine karar vermemektedir. Tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmünün uygulanmayacağına öngörülmüş olması tek başına sonuç doğuran bir kural olmayıp maddede hâkime tanınan yetkilerin kullanılıp, belirtilen koşulların gerçekleşmesine bağlıdır. Bu bakımdan evlilik birliğinin sarsılmasına dayalı ve anlaşan eşlere boşanma olanağı sağlayan anlaşmalı boşanma davasında tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamasının, hâkimin takdir hakkını ortadan kaldırdığı söylenemez.”* Anayasa Mahkemesi 15/05/2008 T. 2005/26 E. 2008/105 K. R.G. 05/11/2008- 27045 (Kararlar Bilgi Bankası, E.T. 10/12/2024).

kalkmamaktadır; hâkim dosyanın tamamına bakarak ikrar edilen vakianın gerçekleşip gerçekleşmediğini değerlendirebilecektir⁵⁸.

III. Taleple Bağlılık İlkesinin Boşanma Davalarındaki Görünümü

HMK m. 26'ya göre *"Hâkim, tarafların talep sonuçlarıyla bağlıdır; ondan fazlasına veya başka bir şeye karar veremez. Duruma göre, talep sonucundan daha azına karar verebilir Hâkimin, tarafların talebiyle bağlı olmadığına ilişkin kanun hükümleri saklıdır"*. Tasarruf ilkesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu ilkeye göre talep sonucunu aşacak şekilde karara varılamayacağı gibi tarafların talep sonucunda yer verdiği her unsur için hâkim tarafından gerekçeli kabul veya ret kararı verilmelidir⁵⁹. Bu durum aynı

⁵⁸ "(...)Yukarıda anlatılanlar ışığında; Bölge Adliye Mahkemesince davalı erkeğin cevap dilekçesinde "...bir tartışma sonrasında zaten seni sevmiyorum ve sana saygım kalmadı kelimesinin ağzından istem dışı çıktığını, anlık kızgınlıkla söylenen gerçeği yansıtmayan bir beyan..." olduğunu belirtmesi nedeniyle maddî vakianın ikrar edildiği ve davacının iddialarının ispatlandığı belirtilerek dava kabul edilmiş ise de TMK m. 184/3 gereğince tarafların boşanma davalarında her türlü ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı gibi kızgınlıkla söylendiği belirtilen, sebep ve saiki tam olarak açıklanamayan bir sözün kusur olarak kabul edilemeyeceğinden davacının iddiaları ispatlanmış sayılamaz. Davacı iddialarını başka delillerle de ispatlamış değildir. Hal böyle iken Bölge Adliye Mahkemesince davanın reddi kararı kaldırılarak davanın kabulüne karar verilmesi doğru olmamış ve bozmayı gerektirmiştir." Yargıtay 2. HD. 03/06/2024 T. 2023/6453 E. 2024/4164 K. (De jure, E.T. 03/03/2025).

⁵⁹ Budak- Karaaslan, *Medenî Usûl*, 87.; "Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda dava dosyası incelendiğinde; davacı tarafından kendisi ve müşterek çocuklar için tedbir nafakası talebinde bulunulmuş, mahkemece davacının kendisi için istediği nafaka konusunda kısmen kabul kararı verilmiş, müşterek çocuklar için istenilen nafaka konusunda ise, çocuklar için boşanma dosyasında tedbir nafakası verildiği gerekçesiyle yeniden karar verilmesine yer olmadığına karar verilmiştir. Davacının talebi TMK'nın 197. maddesinde düzenlenen tedbir nafakasına ilişkindir. Müşterek çocuklar için boşanma dava dosyasında TMK'nın 169. maddesine göre tedbir nafakasına hükmedildiği için, çocuklar için yeniden nafaka hükmedilmesine yer olmadığına karar verilmiş ise de, TMK'nın 197. maddesinde düzenlenen nafaka ile TMK'nın 169. maddesinde düzenlenen nafakaların şartlarının farklı olduğu (örneğin nafakaların başlangıç ve bitiş tarihleri), davacının çocuklar için istediği nafaka konusunda da olumlu olumsuz bir karar verilmesi gerekirken yazılı olduğu şekilde karar verilmesi doğru olmadığından, davacının istinaf başvurusunun kabulü ile ilk derece mahkemesinin kararının kaldırılmasına, dosyanın davacının çocuklar için istediği nafakalar konusunda da olumlu olumsuz bir karar vermek üzere mahalli mahkemesine gönderilmesine, davacının kabul edilen istinaf sebebine göre diğer istinaf sebepleri ile davalının tüm istinaf sebeplerinin bu aşamada incelenmesine yer olmadığına karar verilmiştir..." Gaziantep BAM 2. HD. 09/06/2022 T. 2022/613 E. 2022/1644 K.; "6100 Sayılı Hukuk Mahkemeleri Kanunu'nun 26. maddesinde yargılamaya hâkim olan ilkelere "taleple bağlılık ilkesi" düzenlenmiş olup buna göre Hâkim, tarafların talep sonuçlarıyla bağlı olup ondan fazlasına veya başka bir şeye karar veremez. Yine aynı kanunun 297. maddesi uyarınca mahkeme tarafından hüküm fıkrasında asıl ve yardımcı taleplerin hepsi hakkında açık ve tereddüte yol açmayacak şekilde karar verilmesi gerekir. Mahkemece taleplerden biri hakkında olumlu veya olumsuz hiçbir karar verilmemiş olması durumunda hakkında karar verilmemiş olan talep, zımnen reddedilmiş sayılmaz. Zira, bu talep hakkında ortada olumlu veya olumsuz bir mahkeme kararı yoktur. Yasanın bu hükmü emredici nitelikte olup, istinaf incelemesi aşamasında re'sen nazara alınması gerekir. Somut olayda; davacı tarafca dava dilekçesinde davanın kabulüyle haksız rekabetin önlenmesi ve maddî manevî tazminata hükmedilmesi istenilmiştir. Mahkemece, gerekçeli kararda bu hususa değinilmemiş, hüküm fıkrasında da bu hususta olumlu ya da olumsuz bir karar verilmemiştir. Hal böyle olunca, mahkemece; HMK'nın 297. maddesi hükmüne uygun biçimde tüm talepler hakkında ayrı ayrı hüküm tesisi zorunluluğu doğrultusunda, davacının haksız rekabetin önlenmesi talebi hakkında olumlu ya da olumsuz bir karar verilmesi gerekirken, bu yön gözetilmeksizin yanılgılı değerlendirme ile yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, kararın kaldırılması gerektirmiştir. Açıklanan tüm bu gerekçelerle; davacı vekilinin istinaf başvurusunun kamu düzenine ilişkin nedenlerle kabulüne; kamu düzeni gereğince aşağıdaki şekilde hüküm kurulmasına, diğer istinaf nedenlerinin bu aşamada incelenmesine yer olmadığına, kararın açıklanan gerekçeler doğrultusunda kaldırılmasına ve davanın yeniden görülmesi için 6100 Sayılı HMK'nın 353-(1)-a)-6)-3) maddesi gereğince; dosyanın mahkemesine gönderilmesine karar vermek gerekmiştir..." Sakarya BAM 7. HD, 28/09/2021 T. 2020/1926 E. 2021/1572 K.; "Davacı-karşı davalı kadının tazminatlar yönünden faiz isteği yoktur. İstek dışına çıkılarak hüküm altına alınan maddî ve manevî tazminata faiz yürütülmesine karar verilmesi doğru bulunmamıştır (HMK md.26)." Hâkim tarafların talep sonuçlarıyla bağlıdır, ondan fazlasına veya başka bir şeye karar veremez. Duruma göre, talep sonucundan daha azına karar verebilir (HMK md.26/1). Davalı-karşı davacı kadının, dilekçeler teatisi aşamasında usulüne uygun şekilde, nafakaların her yıl ÜFE oranında arttırılmasına yönelik bir talebi bulunmamaktadır. Bu sebeple, ilk derece mahkemesince ÜFE oranının da bir artışa hükmetmemiş olması doğru olmuştur." Antalya BAM 2. HD., 01/03/2019 T. 2018/841 E. 2019/331 K.; "Hâkim tarafların "talep sonuçlarıyla" (HMK m.119-1/ğ) bağlıdır. Hâkim "başka bir şeye" karar veremeyeceği (HMK m.26) gibi Türk Hukukunu da re'sen uygulamak zorundadır (HMK m.33). Davacının cevaba cevap dilekçesi ile davanın hukuki sebebini tamamen değiştirdiğinin anlaşılmasına göre ortada Türk Medenî Kanununun 166/1. maddesine dayalı bir boşanma talebi bulunmamaktadır. Dava münhasıran Türk Medenî Kanununun 162. maddesine dayalı olarak pek kötü ve onur kırıcı davranış sebebiyle boşanmaya ilişkindir. Bu sebeplerle davacının talebinin mahkemece bu çerçevede değerlendirilip sonucu uyarınca karar verilmesi gerekirken, talep olmadığı halde delillerin Türk Medenî Kanununun 166/1-2 maddesine göre değerlendirilmesi doğru bulunmamıştır. Tarafların davanın esasıyla ilgili olarak gösterdikleri delillerin hiçbir toplanmadan veya gösterilen deliller hiç değerlendirilmeden karar verilmiş olması halinde, bölge adliye mahkemesi, esası incelemeyen kararın kaldırılmasına ve davanın yeniden görülmesi için dosyanın kararı veren mahkemeye veya kendi yargı çevresinde uygun göreceği başka bir yer mahkemesine ya da görevli ve yetkili mahkemeye gönderilmesine duruşma yapmadan kesin olarak karar verir. (6100 sayılı HMK m.353/1-a-6) Açıklanan bu husus karşısında, davacı kadının sair istinaf talepleri incelenmeksizin, davacı kadının hayata kast ve pek kötü veya onur kırıcı davranış nedenine dayalı olarak açtığı boşanma davası hakkında denetime esas olumlu veya olumsuz hüküm ve gerekçenin olmadığı anlaşılmalıdır; 6100 sayılı Hukuk Mahkemeleri Kanununun 353/1a-6 maddesi gereğince ilk derece

zamanda mahkemenin ilgili tarafın yaptığı açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesi ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesi cihetiyle hukuki dinlenilme hakkının da bir gereğidir. (HMK m. 37/1-c)

Taleple bağlılık ilkesi gereğince hâkim yargılamanın sonucunu belirlerken tarafların dilekçelerinde talep ettikleri hususlar ile sınırlı bir şekilde karar vermelidir⁶⁰. Hâkim açıkça taleple bağlılık ilkesinin istisnası teşkil edecek bir kanun hükmü bulunmadıkça bu ilkenin sınırları dışında karar veremez⁶¹.

Cumhuriyet savcısının davaya katıldığı evliliğin butlanı davaları ve boşanma davalarında hâkim talep sınırlarının dışında karar verebilir⁶². Soybağının reddine ilişkin davalar bakımından re'sen araştırma ilkesine tabi olduklarından bahisle taleple bağlılık ilkesinin de uygulanmaması gerektiği görüşü mevcuttur⁶³.

mahkemesi kararının bütünüyle kaldırılmasına ve yukarıda gösterilen hususta yeniden karar verilmek üzere dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesine karar vermek gerekmiştir." Ankara BAM 1. HD, 18/10/2018 T. 2017/1643 E. 2018/1287 K.; "HMK. 26 gereği hâkim, tarafların talep sonuçlarıyla bağlıdır; ondan fazlasına veya başka bir şeye karar veremez. Duruma göre, talep sonucundan daha azına karar verebilir. Somut olayda davacı dava tarihi itibarıyla ergindir. Böylece TMY. 328/1 gereği iştirak nafakası son bulmuştur. Ne var ki davacı ergin olmasına rağmen eğitimi devam ettiğine göre, ana ve babanın eğitim sona erinceye kadar bakım, eğitim ve korunması için gerekli giderleri karşılama yükümlülükleri devam etmektedir. (TMY.323/2) Bu durumda, bizzat davacı tarafından eğitiminin devam ettiği açıkça belirtilerek açılan davadaki istem, TMY. 328/2 uyarınca 364/son maddesi kapsamında yardım nafakası verilmesine ilişkindir. Bu durumda Mahkemece istemin iştirak nafakasının artırılması olarak değerlendirilerek bu yönde hüküm oluşturulması doğru görülmemiştir. Somut olayda, davacının yardım nafakasına yönelik istemi hakkında karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçeyle iştirak nafakasının artırılması yönünde karar verilmesi doğru olmayıp, bu nedenle, davalı vekilinin istinaf isteminin kabulüyle, HMK. 353/1-b-2 maddesi gereğince kararın kaldırılarak davacının yaşı, eğitim durumu, ihtiyaçları, geliri bulunan annenin de davacının eğitim giderlerine katılma gereği gözetilerek davacı yararına uygun bir miktar yardım nafakasına hükmedilmesine ilişkin yeniden hüküm oluşturulması gerektiği kanaatine varılarak hüküm kurulmuştur." Samsun BAM 4. HD., 30/03/2017 T. 2017/504 E. 2017/543 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 01/03/2024); "Dairemizin 26.09.2022 tarih ve 2022/5763 Esas, 2022/7368 Karar sayılı kararı ile davacının talebinin davaya konu ziynet eşyalarının aynen iadesi, olmadığı takdirde infaz tarihindeki bedelinin tahsiline ilişkin olduğu, aynen iadeye karar verildiğinde aynen iadenin mümkün olmaması halinde 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 24 üncü maddesi gereğince işlem yapılacağına tabii bulunmasına ve bu nedenle terditli olan ikinci talepte davacının hukuki yararının bulunmaması nedeniyle davacının aynen iade talebi gözetilerek ziynet eşyalarının aynen iadesine karar verilmesi ile yetinilmesi gerekirken mahkemece, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (6100 sayılı Kanun) 26 ncı maddesi gözetilmeksizin talebin dışına çıkılarak dava tarihindeki bedele hükmedilmesi doğru görülmediğinden kararın bu nedenle bozulmasına, bozma kapsamı dışında kalan temyize konu diğer bölümlerinin ise Mahkemece bozma kararı gereğince hüküm verilmiş olmasına ve bozma kapsamı dışında kalarak kesinleşmiş olan yönlerle ilişkin temyiz itirazlarının incelenmesinin artık mümkün bulunmamasına göre onanmasına karar verilmiştir." Yargıtay 2. HD. 22/04/2024 T. 2024/1186 E. 2024/2731 K.; Benzer yönde: Yargıtay 2. HD. 04/04/2024 T. 2023/5704 E. 2024/2402 K.; Yargıtay 2. HD. 07//2018 T. 2017/1400 E. 2018/12733 K. (Legalbank, E.T. 23/11/2024)

⁶⁰ Üstündağ, *Medenî Yargılama*, 522.; Atalı- Ermenek- Erdoğan, *Medenî Usûl*, 107.; "Hukuk Muhakemeleri Kanun'un 26/1. Maddesinde ise; "Hâkim, tarafların talep sonuçlarıyla bağlıdır; ondan fazlasına veya başka bir şeye karar veremez. Duruma göre, talep sonucundan daha azına karar verebilir." hükmü düzenlenmiştir. Somut olayın incelenmesinde ise; - Davacı erkeğin dava dilekçesinde ev eşyalarına ilişkin de talepte bulunduğu, davacının bu davası ile ilgili ilk derece mahkemesince olumlu ya da olumsuz bir hüküm kurulmadığı, - Davacının ziynet alacağına ilişkin bir davasının bulunmamasına karşın ilk derece mahkemesince ziynet alacağı ile ilgili hüküm kurulduğu, ayrıca kurulan hükümde de hem alacağın açıklığa kavuşmaması nedeniyle hakkın saklı tutulmasına ve hem de fazlaya ilişkin taleplerin reddine karar verilmek suretiyle hüküm fıkrasında çelişki yaratıldığı, - Davalı kadının, cevap dilekçesi ile birlikte karşı dava olarak yalnızca maddî ve manevî tazminat talebinde bulunmasına karşın, ilk derece mahkemesince kadının davasının da "kısmen kabulüne kısmen reddine" karar verilmekle birlikte kadının maddî ve manevî tazminat taleplerinin reddine karar verilmek suretiyle hüküm fıkrasında çelişki yaratılması doğru görülmemiştir. Yukarıda belirtilen ve hüküm fıkrasında çelişki oluşturan hususlar HMK'nın 355. Maddesi gereğince Dairemizce res'en gözetilerek ilk derece mahkemesi kararının kaldırılmasına karar verilmiştir." Erzurum BAM 5. HD. 23/05/2018 T. 2017/617 E. 2018/338 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 01/03/2024)

⁶¹ Meriç, *Tasarruf İlkesi*, 51-52.

⁶² Habip Oğuz- Yusuf Demirci, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu* (Ankara: Adalet Yayınları, 2019), 46.

⁶³ Uyumaz, *Soybağı Davalarında Usûle İlişkin Hükümler*, 132.; "Soybağının reddine ilişkin davalar, kamu düzeni ile yakından ilgili bulunduğundan, hakim taleple bağlı kalmayarak kendiliğinden de yapacağı araştırma ile elde edeceği bulgulara göre ve öteki kayıtlarla çelişki meydana getirmeyecek şekilde karar vermek durumundadır." Yargıtay 8. Hukuk Dairesi, E. 2017/2196 K. 2017/8621 T. 08.06.2017 (De Jure, E.T. 03/03/2025); "Hal böyle olunca mahkemece, davanın kamu düzenini ilgilendirmesi bakımından kuşku ve duraksamaya neden olmaksızın soybağının doğru olarak tespit edilmesi zorunludur. Somut olayda mahkemece, salt taraf beyanları ile yetinilmeyip, iddia ile ilgili olarak DNA testi yaptırılması, alınacak rapor ve tüm delillerin birlikte değerlendirilmesi ve oluşacak sonuç doğrultusunda bir karar verilmesi gerekirken, karşı tarafın kabulüne dayanılarak eksik araştırma ile davanın kabulüne şeklinde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır" Yargıtay 18. HD, 05/05/2015 T. 2014/19328 E. 2015/7578 K. (De Jure, E.T. 03/03/2025); Soybağının reddi davasında taleple bağlılık ilkesinin uygulanması gerektiğine ilişkin: "Dosyadaki bilgi ve belgelerden; davacı Mustafa ile davalı İmran'ın ilk kez 2005 yılında evlenip 16.05.2008 tarihinde boşandıkları, ikinci kez 08.07.2008 tarihinde evlenip 16.05.2012 tarihinde boşandıkları, evlilik devam ederken 21.08.2008 tarihinde Eray'ın doğduğu, nüfusa 25.08.2008 tarihinde tescil edildiği, davacının bu çocuğun kendisinden olmadığı

Hâkim bu konuda tarafların herhangi bir talebi olmasa dahi boşanma ve velayet davalarında; çocukların kimin yanında kalacağına, çocuklarla nasıl ve ne zaman ilişki kurulacağına⁶⁴ ve çocukların geçimini kimin sağlayacağına ilişkin kararları kendiliğinden verebilir⁶⁵.

Taleple bağlılık ilkesi çocuklar bakımından ana babanın hakları söz konusu olduğunda geçerli değildir (TMK m. 182/2). Hâkim bu alanda gerekli gördüğü kararları çocuğun menfaatinin esas alarak kendiliğinden alır⁶⁶. Örneğin iştirak nafakası⁶⁷, ana babanın bakım yükümlülüğünün tabii bir gerekçesi olması cihetiyle çocuğun korunmasını esas alır; buna binaen kamu düzenini ilgilendirir ve talep bulunmasa bile hâkim, kendiliğinden iştirak nafakasına hükmedebilir⁶⁸; ancak velayet hakkı kendisine bırakılan eş, iştirak nafakası istemediğini dile getirirse, hâkim buna ilişkin beyanın çocuğun üstün yararını ihlal etmeyeceği kanaatine ulaşması halinde iştirak nafakasına hükmetmeyebilecektir⁶⁹. Dikkat edilirse bu durumda da mutlak bir şekilde taleple bağlılık mevcut olmayıp hâkim, somut olay bazında çocuğun üstün menfaatinin zedelenip zedelenmeyeceğini takdir edecek ve bu çerçevede karar

yönündeki şüpheleri nedeniyle DNA testi yaptırılarak kendisinin baba olmadığı anlaşılır ise soybağının reddi istemi ile eldeki davayı açtığı, dava sırasında alınan Adli Tıp Kurumu İzmir Grup Başkanlığı'nın 04.06.2013 tarihli raporunda davacının %99,99 ihtimalle Eray'ın biyolojik babası olabileceğinin tespit edildiği, yalnız mahkemece bu tespitlere aykırı şekilde davanın kabulüne karar verildiği anlaşılmaktadır. Bu açıklamalar ve hukuk yargılamasında istisnalar dışında taleple bağlılık ilkesinin geçerli olması göz önüne alındığında; mahkemece davacının talebi doğrultusunda soybağına ilişkin davanın reddine karar verilmesi gerekirken, yerinde olmayan gerekçe ile kabulü doğru görülmemiştir." Yargıtay 18. HD. 07/04/2014 T. 2013/199984 E. 2014/6276 K. (Legalbank, E.T. 23/11/2024)

⁶⁴ Yargıtay çocuklarla kişisel ilişki sağlanması hususunda: Çocuğun eğitimi, okul dönemleri, okul tatilleri, kurs dönemleri, çocuğun yaşı ve çocuğun yeterli idrak gücü varsa görüşünün alınması ölçütlerini dikkate almaktadır. Ölçütlere ilişkin bkz.: "...kişisel ilişki düzenlenirken çocuğun yaşı, ana ve babalık duygusunun tatmini, çocukların yüksek yararı birlikte değerlendirilerek; çocukların kişisel gelişimine en uygun düzenleme tercih edilmesi gerektiği, tarafların ortak çocuğu ... 2011 doğumlu olduğu, mahkemece velâyet hakkı anneye bırakılan ortak çocuk ile baba arasında "Her ayın 1. 3. ve 4. cumartesi günü saat 10:00'dan pazar günü saat 17:00'ye kadar, dini bayramların 2. günü saat 10:00'dan 3. günü saat 17:00'ye kadar, her yıl okulların yarı yıl tatillerinde tatilin 1. haftası pazartesi günü saat 10:00 'dan pazar günü saat 17:00'ye kadar ve her yıl 1 temmuz saat 10:00 dan 31 temmuz saat 17:00'ye kadar, davalı baba yanına almak suretiyle kişisel ilişki tesisine" şeklinde kişisel ilişki tesis edildiği, anılan karar ile velâyeti anneye verilen ortak çocuk ile baba arasında "Her hafta sonu" şeklinde kurulan kişisel ilişki, davacı annenin velâyet görevini yerine getirmesini engelleyeceği gibi davacı anneyi her hafta sonu eve bağlı hale getireceği, açıklanan nedenlerle her ayın belirli hafta sonları olacak şekilde yeniden kişisel ilişki düzenlenmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulmasının doğru olmadığı gerekçesiyle Bölge Adliye Mahkemesi kararının bozulmasına,Ana ve babası ayrı olan çocuğun ebeveynleriyle düzenli kişisel ilişki kurması ve bu ilişkiyi sürdürmesi çocuk için bir hak olduğu gibi, ana ve baba için de haktır. Kişisel ilişkinin düzenlenmesinde çocuğun bedeni ve fikri gelişimi yanında ana ve/veya babalık duygularını tatmin de önemlidir. Çocuk ile annesi arasında yeterli kişisel ilişki kurulmadığı takdirde güven duygusunun oluşamayacağı açıktır. Somut olayda ortak çocuğun bayramları anne ve baba yanında eşit şekilde geçirebilmesini temin edecek şekilde kişisel ilişki kurulması gerekirken, ortak çocuk ile baba arasında tüm dini bayramların 1 inci günü saat 09.00'dan, 2 inci günü saat 18.00' kadar kişisel ilişki kurulması doğru olmayıp, hükmün bozulması gerekmiştir." Yargıtay 2. HD. 13/06/2023 T. 2022/7069 E. 2023/3135 K.; "Bölge Adliye Mahkemesince velâyeti anneye bırakılan 2020 doğumlu ortak çocuk ... ile davacı baba arasında her yıl sömestr tatilinin ilk haftası Pazartesi günü saat 10.00'dan takip eden Pazar günü akşamı saat 17.00'ye kadar, her yıl Temmuz ayının birinci günü saat 10.00' dan otuz birinci günü saat 17.00'ye kadar kurulan kişisel ilişkinin, ortak çocuğun okul çağında olmadığı ve yaşı dikkate alındığında uzun olup, çocuğun bedeni ve fikri gelişmesine engel olacağı gibi üstün yararına da aykırıdır. Bu husus gözetilerek daha uygun sürelerde kişisel ilişki tesisi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması bozmayı gerektirir. Ne var ki bu yanlışlığın giderilmesi yeniden yargılama yapılmasını gerektirmediğinden 6100 sayılı Kanun'un 370 inci maddesinin ikinci fıkrası hükmü uyarınca Bölge Adliye Mahkemesi kararının düzeltilerek onanması gerekir." Yargıtay 2. HD. 07/06/2023 T. 2023/4385 E. 2023/3019 K.; "Bölge Adliye Mahkemesinin yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararı ile; "TMK 323.maddesi uyarınca ana ve babadan her biri boşanma davasında velayeti kendisine bırakılmayan çocuk ile uygun kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkına sahiptir. Kişisel ilişkinin düzenlenmesine ilişkin mahkeme kararları kesin hüküm oluşturmaz. Gerek ana babanın, gerekse çocuğun koşullarının değişmesine bağlı olarak kişisel ilişki her zaman tamamen veya kısmen değiştirilebilir. Kişisel ilişki kurulurken öncelikle çocuğun güvenliği gözetilmeli, bununla birlikte kurulan ilişki analık babalık duygusunu tatmin edecek nitelikte, infazda tereddüte yer vermeyecek açıklıkta, infaz kabiliyetine haiz olmalıdır. Taraflarca özellikle bir talep olmadığı takdirde, günümüz ulaşım koşulları da dikkate alınarak kişisel ilişki tesis edilirken, aynı yer-farklı yer ayırımı yapılmamalıdır." Yargıtay 2. HD. 26/09/2024 T. 2024/5791 E. 2024/6479 K. (Legalbank, E.T. 25/11/2024); Canan Yılmaz, "Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması", *Public and Private International Law Bulletin* 35/1, 121. Anayasa Mahkemesi 2013/9047 Başvuru Numaralı, 07/05/2015 T. 22/06/2015 R.G. tarihli kararında kişisel ilişki tesisine ilişkin hükmün başvuru gününe çalışmaya başlama gün ve saatlerine uygun olmadığı ve gerekçesi belirtilmeden görüşme gününde değişiklik yapılmasının, kişisel ilişki kurulurken başvuru gününe mesleki durumu bağlamında değerlendirmenin göz önüne alınmadığı için aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

⁶⁵ Akkaya, *Boşanma Davası*, 126.; Erdem- Başak, *Aile Hukuku*, 156.

⁶⁶ Akkaya, *Boşanma Davası*, 83.

⁶⁷ "İştirak nafakası kapsamına çocuğun yiyecek, giyecek, barınma, sağlık, dinlenme, eğitim, öğretim vs. giderleri girmektedir." Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 19/09/2019 T. 2017/1894 E. 2019/918 K. (De Jure, E.T. 06/03/2025).

⁶⁸ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 24/11/2022 T. 2020/452 E. 2022/1595 K. (De Jure, E.T. 06/03/2025).

⁶⁹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 19/09/2019 T. 2017/1894 E. 2019/918 K. (De Jure, E.T. 06/03/2025).

verecektir. Ancak bazı Yargıtay kararlarında kanaatimizce hatalı olarak çocuklar için iştirak nafakası talep edilmediği veya bundan feragat edildiği takdirde çocuklar için de iştirak nafakasına hükmedilmeyeceğine dair karar verilmiştir⁷⁰.

Bir diğer istisna da anlaşmalı boşanmanın şartlarında karşımıza çıkar. TMK m. 166/3 uyarınca en az bir yıl devam etmiş olan evliliklerde eşler beraber başvurdukları veya bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi durumunda evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı kabul edilir. Hâkimin tarafları bizzat dinleyip iradelerinin serbest olduğunu takdir etmesi ve hazırlanan protokolü uygun bulması şarttır. Hâkim çocukların menfaatine uygun olacak şekilde bu anlaşma metninde gerekli düzenlemeleri yapabilir⁷¹.

Hâkim alınacak geçici hukuki korumalarda tarafların talepleri ile bağlı olmayıp çocuğun üstün yararını göz önüne almalıdır⁷². Ayrıca hâkim, 6284 sayılı Kanun gereğince de kendiliğinden harekete geçerek tarafların talebi olmadan karar verebilir. İlgili kanunun 4. ve 5. maddelerinde hâkim tarafından verilecek koruyucu ve önleyici tedbir kararları düzenlenmiştir. Örneğin hâkim, çocuklarla ilgili daha önceden verilmiş bir kişisel ilişki kurma kararı varsa, kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde yapılması, kişisel ilişkinin sınırlandırılması ya da tümüyle kaldırılmasına karar verebilir. Keza hâkim, şiddet uygulayan aynı zamanda ailenin geçimini sağlayan yahut geçimine katkıda bulunan kişi ise 4721 sayılı Kanun hükümlerine göre nafakaya hükmedilmemiş olması kaydıyla şiddet mağdurunun yaşam düzeyini göz önünde bulundurarak talep edilmese dahi tedbir nafakasına hükmedebilir.

Hâkimin bir istisna olarak talep edilenden farklı bir karar verebildiği bir diğer durum da TMK m. 170/3'te düzenlenmiştir. Bu hükme göre, *"Dava boşanmaya ilişkinse, ancak ortak hayatın yeniden kurulması olasılığı bulunduğu takdirde ayrılığa karar verilebilir."* Hâkim eğer boşanmaya değil ayrılığa karar verir ise burada talepten daha azına değil tamamen farklı bir duruma karar vermiş olmaktadır⁷³.

IV. Doğrudanlık İlkesinin Boşanma Davalarındaki Görünümü

Doğrudanlık ilkesi, yargılama yapılırken taraflar ile hâkim arasına başkaca kişiler girmeden bizzat davanın yürütüldüğü mahkemenin karara varması olarak tanımlanmaktadır⁷⁴.

Uyuşmazlık konusunda kararı verecek olan hâkim ile delilleri inceleyecek ve değerlendirecek hâkimin aynı olması adil ve etkin bir yargılamanın ön koşuludur⁷⁵. Doğrudanlık ilkesi şekli ve maddi anlamda doğrudanlık olmak üzere sınıflandırılmıştır. Şekli anlamda doğrudanlık ilkesi, hükmü veren mahkemenin bizzat kendisinin duruşma yapması, tarafları görmesi ve dinlemesi ve delilleri

⁷⁰ "Davalı- davacı koca, karşı davada müşterek çocukların velayetinin kendisine verilmesini talep etmiş ve açıkça çocuklar için nafaka isteminde bulunmadığı gibi 27/03/2012 tarihli oturumda davalı karşı davacı vekili "nafaka ve tazminat talebimiz yoktur." şeklinde beyanda bulunmuştur. Bu istek, nafaka ve tazminat yönünden feragat niteliğindedir. Yargılamanın devamı sırasında çocuklar için tedbir ve iştirak nafakası istekleri bulunduğu dair bir beyanda da bulunulmamıştır. Hal böyle olunca açıkça istek bulunmadığı bildirilmesine rağmen talep aşılacak velayeti davalı-karşı davacı kocaya verilen çocuklar yararına nafakaya hükmedilmiş olması usul ve yasaya aykırıdır." Yargıtay 2. HD, 14/10/2014 T. 2014/15427 E. 2014/19614 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 20/02/2024); "100 sayılı Kanun'un 26 ncı maddesinin birinci fıkrası gereğince hâkim, tarafların talep sonuçlarıyla bağlı olup, talepten fazlasına veya başka bir şeye karar veremez. Duruma göre talep sonucundan daha azına karar verebilir. Davacı-karşı davalı kadın dava dilekçesinde, ortak çocuklar ayrı ayrı aylık 500,00 TL iştirak nafakasına karar verilmesini talep etmiştir. İlk Derece Mahkemesince ortak çocuklar yararına hükmolunan iştirak nafakalarının az olduğuna dair Dairenin 04.07.2022 tarihli bozma ilamına uyulmakla talep kapsamında uygun miktarda iştirak nafakasına hükmedilmesi gerekirken talep aşılacak suretiyle ortak çocuklar yararına ayrı ayrı aylık 900,00 TL iştirak nafakasına hükmedilmesi usul ve kanuna aykırı olup bozmayı gerektirmiştir." Yargıtay 2. HD, 22/03/2023 T. 2023/2117 E. 2023/1216 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 01/12/2024)

⁷¹ "İştirak nafakası her an doğup işleyen haklardandır. Küçüğün ergin olacağı tarihe kadar sürecek olan nafakaya ilişkin olarak taraflarca yapılan düzenlemeler, çocuğun menfaati nedeniyle hâkimin müdahalesini gerektirir niteliktedir. Tarafların iştirak nafakasına ilişkin düzenlemelerine bu nedenle müdahale edilmesi ve tarafların bu konuda da anlaşmaları yada hâkimin önerisini kabul etmeleri halinde Türk Medenî Kanunun 166/3. maddesi uyarınca boşanmaya karar verilmesi, anlaşamamaları halinde, delillerin Türk Medenî Kanununun 166/1-2. maddeler uyarınca değerlendirilmesi ve sonucu uyarınca bir karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir." Yargıtay 2. HD, 12/05/2005, 2005/5501 E. 2005/7799 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 20/02/2024)

⁷² Akkaya, *Boşanma Davası*, 126.;

⁷³ Ercan, "İlkeler", 254.; Akkaya, *Boşanma Davası*, 124.

⁷⁴ Aziz Serkan Arslan, "Doğrudanlık İlkesi", *Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı, SDÜHFD MİHBİR Özel Sayısı*, 134.; Arslandoğan Kurşuncu, "Boşanma Davalarında", 69.; Atalı- Ermenek- Erdoğan, *Medenî Usûl*, 139.

⁷⁵ Erdönmez, *Pekcanitez Usûl*, 836.

toplamasıdır⁷⁶. Maddî anlamda doğrudanlık ise mahkemenin toplanan deliller arasından maddî gerçeğe ulaştıracağını düşündüğü delili yargılamaya dâhil etmesidir⁷⁷. Doğrudanlık ilkesinin uygulanmasının mümkün olmadığı bazı hallerde hukuki yardım alınabilir⁷⁸. Nitekim bu durum HMK m. 197/2’de “*Başka yerde bulunan ve mahkemeye getirilemeyen deliller, o yerde istinabe yoluyla toplanabilir.*” şeklinde ifade edilmiştir.

Aile hukukuna ilişkin yargılamalarda doğrudanlık ilkesi ayrı bir öneme sahiptir. Buna göre örneğin anlaşmalı boşanma davalarında evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olduğunun kabulü için hâkimin tarafları bizzat dinleyip onların beyanlarını alması şarttır⁷⁹. Boşanma davalarında taraf ve tanıkların doğrudan doğruya kararı verecek mahkeme tarafından dinlenmesi beyanlarının tutarlı olup olmadığının tahlili için hâkimin taraflara bizzat soru sorabilmesi ve nihai olarak kanaatini oluşturması açısından oldukça önemlidir⁸⁰. Ancak uygulamada yalnızca anlaşmalı boşanma davaları için bizzat dinlenme şartı arandığından ve çekişmeli boşanma davalarında taraflar genellikle vekil ile temsil edildiğinden tarafların bizatihi kendilerinin duruşmada bulunmaları aranmamaktadır⁸¹.

7251 sayılı Kanun⁸² ile HMK m. 149’da ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılabilmesine ilişkin düzenleme yapılmıştır. HMK m. 149/2 uyarınca, “*Mahkeme resen veya taraflardan birinin talebi üzerine; tanığın, bilirkişinin veya uzmanın aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla bulundukları yerden dinlenilmesine karar verebilir.*” Yapılan bu düzenleme ile tanıkların elektronik yolla dinlenilmesi imkânı oluşmuştur. Bu husus doğrudanlık ilkesinin bir istisnası olarak karşımıza çıkar. Boşanma davaları gibi tanık delilinin oldukça önemli olduğu davalarda ise e-duruşma imkânının kullanılmasının birtakım sakıncaları ortaya çıkabilir⁸³. Bu yüzden tanığın mahkeme ortamından uzak, sadece bir kamera karşısında yaşanan olaylara ilişkin ifadesini tarafsız olarak vermesinin daha zor olduğu kanaatindeyiz. Bu açıdan kanaatimizce hâkimin tanıkla birebir temas kurmasına ilişkin menfaat yargılamanın süratle sona ermesine ilişkin menfaatten üstün tutulmalıdır.

Velayetin düzenlenmesi hususunda hâkim kararını verirken öncelikli olarak ana ve babayı duruşmaya davet edip bizzat dinlemelidir. Nitekim TMK m. 182/1 uyarınca “*Mahkeme boşanma veya ayrılığa karar verirken, olanak bulundukça ana ve babayı dinledikten ve çocuk vesayet altında ise vasinin ve vesayet makamının düşüncesini aldıktan sonra, ana ve babanın haklarını ve çocuk ile olan kişisel ilişkilerini düzenler*” denilmektedir.

⁷⁶ Arslan, “Doğrudanlık İlkesi”, 137.

⁷⁷ Arslan, “Doğrudanlık İlkesi”, 137.

⁷⁸ Erdönmez, *Pekcanitez Usûl*, 839.

⁷⁹ Akkaya, *Boşanma Davası*, 138.; Ercan, “İlkeler”, 266.; “*Davacı vekilinin davalı aleyhine 9.2.2005 tarihinde açtığı boşanma davasında, tarafların boşanma, velayet ve diğer hususlarda anlaştıklarına ilişkin taraf vekillerinin duruşmadaki beyanları doğrultusunda davanın kabulüne karar verildiği ve hükmün temyiz edilmeksizin kesinleştiği anlaşılmaktadır. 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu’nun 166/3. maddesi hükmüne göre, en az bir yıl sürmüş evliliklerde eşlerin birlikte başvurusu ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi halinde evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Bu halde dahi boşanma kararı verilebilmesi için, hâkimin bizzat tarafları dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması gerekmektedir. Taraflar hazır bulunup, bizzat anlaştıklarını açıklamaz veya hâkim tarafların anlaşmalarını uygun bulmaz ise taraflardan delilleri sorulup, toplanması sonucunda evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olup olmadığının anılan Kanunun 184. maddesi çerçevesinde takdiri gerekirken, davacı ve davalı asiller dinlenilmeksizin taraf vekillerinin beyanları ile boşanma hükmü kurulmuş olması usul ve yasaya aykırıdır.*” Yargıtay 2. HD, 06/03/2008 T. 2007/5479 E. 2008/2975 K., (Sinerji Mevzuat, E.T. 20/02/2024)

⁸⁰ Süleyman Topak, *Boşanma Davalarında Yargılama Usûlü* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 132.

⁸¹ Arslan, “Türk Aile Mahkemeleri”, 201.; Duruşmada tanığın hazır bulunma yükümlülüğüne ilişkin bkz.: Fatih Tahiroğlu, “Medenî Usûl Hukukunda Tanığın Hazır Bulunma Yükümlülüğü”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2/8 (2021), 617-644.

⁸² Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, *Resmî Gazete* 31199 (28/07/2020), Kanun No. 7251.

⁸³ Banu Uluhan, “Medenî Yargılama Hukukunda Tanığın E-Duruşma ile Dinlenilmesi ve Kişisel Verilerin Korunması: Alman Hukukuyla Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, *TBBT* 163 (2022), 171.; Ortaya çıkan sakıncaların giderilmesi amacıyla getirilen öneriler için bkz.: Hakan Hasırcı, “Medenî Yargılama Hukukunda Elektronik Duruşmalarda Aleniyetin Sağlanması”, *TAAD* 14/56 (Ekim 2023), 449-464.

Yargıtay'ın velayet konusunda idrak çağına gelmiş olan çocukların bizzat dinlenilmesi gerektiğini yalnızca uzman aracılığıyla alınmış raporlar ile hüküm kurulamayacağını dile getirdiği kararları mevcuttur⁸⁴. Bu hususlar aile hukuku yargılamalarında doğrudanlık ilkesinin bir görünümü olarak ortaya çıkmaktadır⁸⁵.

V. Teksif İlkesinin Boşanma Davalarında Görünümü

Yargılamada dava malzemesinin yargılama sürecine dâhil edilmesi amacıyla taraflara bir süre kesiti sunan ilke teksif ilkesidir⁸⁶. Bu ilkenin amacı, yargılamanın ihtiyaç olmadığı halde ve kötü niyetli bir şekilde uzamasının önüne geçmektir⁸⁷. Bu sayede yargılamanın başlangıcında dava malzemesi toplanır ve artık taraflar getirilen dava malzemesi ile bağlı olup yargılama konusu iddia ve vakıalar üzerinde değişiklik yapamayacakları gibi yeni vakıa ve delil de sunamazlar⁸⁸.

Teksif ilkesinin uygulanabilmesi yargılamanın çeşitli usûl kesitlerine ayrılmış olmasına bağlıdır⁸⁹. Bu ilke, tarafların hangi işlemleri hangi usûl kesiti aralığında yapmaları gerektiğini belirleyerek yargılamanın düzenlenmesine yardımcı olur⁹⁰. Dilekçeler aşamasının sona ermesiyle birlikte başlayan iddia ve savunmaların genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı⁹¹ teksif ilkesinin bir sonucudur⁹². Teksif

⁸⁴ "Velayetin düzenlenmesinde asıl olan çocuğun üstün yararıdır. 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunun 5. maddesi gereğince Aile Mahkemesi bünyesinde bulunan psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacıdan oluşan uzmanlardan, her iki ebeveyn ve çocukla görüşmek suretiyle inceleme ve rapor istenip; tarafların barınma, gelir, sosyal ve psikolojik durumlarına göre çocuğun sağlıklı gelişimi için velayeti üstlenmeye engel bir durumun bulunup bulunmadığının araştırılması, mahkemece çocuk ya da çocukların bizzat dinlenerek, görüşü alınıp ve diğer deliller de göz önüne alınmak suretiyle ebeveynlerinden hangisi yanında kalmasının çocuk ya da çocukların menfaatine olacağı tespit edilerek velayet konusunda bir karar verilmesi gerekir." Yargıtay 2. HD, 25/12/2018 T. 2018/5267 E. 2018/15359 K.; Aynı yönde bkz.: Yargıtay 2. HD. 06/03/2003 T. 2003/1779 E. 2003/2976 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 20/02/2024); Yargıtay 2. HD. 22/06/2017 E. 2017/2060 E. 2017/7969 K.; Yalnızca uzman ile yapılan görüşmenin yeterli olmadığına ilişkin bkz.: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 21/02/2019 T. 2018/1072 E. 2019/185 K.; "Somut olayda da, velayetinin değiştirilmesi talep edilen müşterek çocuk Efe, dava tarihinde 8, karar tarihinde 10, bozma kararının verildiği tarihte ise 12 yaşında olup, müşterek çocuk davanın tüm aşamalarında idrak çağındadır. İdrak çağında olan müşterek çocuğun uzmanlar tarafından alınan beyanında hem annesi hem de babası ile olmak istediğini ifade ettiği, herhangi bir tercihte bulunmadığı belirtilmiştir. 17.06.2015 tarihli raporun sonuç kısmında da küçüğün kendi arzu ve isteklerini belirleyebilecek, bunları ifade edebilecek olgunlukta olduğu, bu nedenle çocuğun beyanlarının dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca dosya içerisinde bulunan ve çocuğun devam ettiği okulda görevli olan rehber öğretmen tarafından tutulan 01.06.2015 tarihli raporda da, küçüğün içe dönük ve dalgın olduğu, konuşurken bacaklarını salladığı, sorulan sorulara "hı hı" gibi net olmayan, kolayca değiştirilebilen çelişkili cevaplar verdiği hususları dile getirilmiştir. Kaldı ki, dava tarihinden itibaren küçüğün yaşadığı veya yaşamak istediği ortamı değerlendirmesine imkân verecek, dolayısıyla velayeti konusunda görüşünün alınmasını gerektirecek ölçüde uzun süre geçtiği de görülmektedir. Açıklanan nedenlerle mahkemece yapılacak iş; yeterli idrak gücüne sahip olduğu kabul edilen çocuğa, kendisini doğrudan ilgilendiren velayet konusunda danışılarak, görüşünü gerekçeleriyle birlikte ifade etme olanağının sağlanması; ifade edeceği bu görüşün, çocuğun kendi çıkarına ters düşmediği takdirde, buna önem verilerek sonucuna göre bir karar verilmesi olmalıdır. O hâlde, aynı hususlara işaret eden ve Hukuk Genel Kurulunca da benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulmak gerekirken, önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır." Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 27/06/2018 T. 2017/3117 E. 2018/1278 K. (Legalbank, E.T. 28/12/2024)

⁸⁵ Akkaya, Boşanma Davası, 202.

⁸⁶ Alangoya- Yıldırım- Deren Yıldırım, *Medenî Usûl Hukuku*, 204.; Üstündağ, *Medenî Yargılama*, 253.; Erdönmez, *Pekcanitez Usûl*, 809.; Karslı, *Medenî Muhakeme*, 259.; Nevhis Deren-Yıldırım, "Teksif İlkesi Açısından İstinaf", *İstinaf Mahkemeleri, Türkiye Barolar Birliği Yayını Uluslararası Toplantı* (Ankara:2003), 270.

⁸⁷ Erdönmez, *Pekcanitez Usûl*, 809.; Özekes, *Hukuki Dinlenilme*, 76.

⁸⁸ Deren-Yıldırım, "Teksif İlkesi Açısından İstinaf", 270.; Üstündağ, *Medenî Yargılama*, 253.

⁸⁹ Deren Yıldırım, "Teksif İlkesi Açısından İstinaf", 270.; Görgün- Börü- Kodakoğlu, *Medenî Usûl*, 351.

⁹⁰ Akkaya, Boşanma Davası, 140.

⁹¹ Nitekim HMK m. 141/1 uyarınca yazılı yargılama usulü açısından, "Taraflar, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleri ile serbestçe iddia veya savunmalarını genişletebilir yahut değiştirebilirler. Dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra iddia veya savunma genişletilemez yahut değiştirilemez." HMK m. 319 uyarınca basit yargılama usulü açısından ise, "İddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı dava açılmasıyla; savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle başlar."

⁹² Deniz Meraklı Yayla, *İstinaf Kanun Yolunda Yeniden Tahkikat Yapılması* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2014), 75.; "Dava; evlilik birliğinin temelinden sarsılması hukuksal sebebine dayalı (TMK 166/1-2) boşanma ve ferilerine ilişkindir. Davalı kadının cevap dilekçesinde tazminat talebi yok iken davalı vekili 23.06.2017 tarihli son oturumda maddî ve manevî tazminat talep etmiştir. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 141. maddesi "1) Taraflar, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleri ile serbestçe; ön inceleme aşamasında ise ancak karşı tarafın açık muvafakati ile iddia veya savunmalarını genişletebilir yahut değiştirebilirler. Ön inceleme duruşmasına taraflardan biri mazeretsiz olarak gelmezse, gelen taraf onun muvafakati aranmaksızın iddia veya savunmasını genişletebilir yahut değiştirebilir. Ön inceleme aşamasının tamamlanmasından sonra iddia veya savunma genişletilemez yahut değiştirilemez. İddia ve savunmanın genişletilip değiştirilmesi konusunda ıslah ve karşı tarafın açık muvafakati hükümleri saklıdır "hükümlerini düzenlemiştir. Buna göre süresinde talep edilmediği takdirde bu hususlar ile ilgili

ilkesinin bir başka sonucu ise, tarafların delillerini sunabilmeleri için kanunda belirtilen sürelerle bağlı olmalarıdır⁹³. Ortaya çıkan mezkûr sonuçlar göz önüne alındığında, bu ilkenin katı bir şekilde uygulanması halinde, tarafların deneyimsizliği ve bilgisizliği sebebiyle daha sonra giderilemeyecek hak kayıplarına neden olabileceğinden bu ilkeye bazı istisnalar getirilmiştir⁹⁴. Karşı tarafın açık muvafakati, ıslah, delilin sonradan ileri sürülmesinin yargılamayı geciktirme amacı taşıması veya tarafın kusuru olmaksızın süresinde ileri sürülmemiş olması ve hâkimin davayı aydınlatma ödevi gereği taraflardan talep edebileceği hususlar bu ilkeye getirilen istisnalardandır⁹⁵.

Re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu uyuşmazlıklarda teksif ilkesine bağlı kalınmadığı için taraflar dava sonuçlanana kadar vakıa ve delillerini mahkemeye sunabilirler⁹⁶. Örneğin soybağının reddi davası⁹⁷ (TMK m. 286 vd.) ile babalık davası (TMK m. 301 vd.) gibi soybağına ilişkin davalar bakımından re'sen araştırma ilkesi geçerli olup mezkûr davalarda hâkim, maddî olguları resen araştırarak delilleri serbestçe takdir eder⁹⁸.

Aile hukukunu ilgilendiren yargılamalarda da teksif ilkesi geçerli olup çocuğun üstün yararının gözetildiği ve re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu yargılamalar için getirilen yasakların geçerli olmadığı söylenebilir⁹⁹.

Boşanma davalarında, tarafların vakıaları dermeyeran edebileceği usûl kesiti, teksif ilkesi gereğince tayin edilir. Bu açıdan tarafların iddia ve savunmalarının istinat noktasını teşkil eden vakıaları dilekçeler aşamasının sona ermesiyle genişletmeleri veya değiştirmeleri imkân dâhilinde değildir; zira boşanma davalarında, Türk Medenî Kanunu'nun 184. maddesinde yer alan kurallar saklı kalmak üzere yargılama Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na tabidir (TMK m. 184/1)¹⁰⁰. Bununla birlikte boşanma davalarında ikinci kez tanık listesi verilememesi teksif ilkesinin sonuçlarındandır¹⁰¹. Anlaşmalı boşanma talebiyle

olarak "karar verilmesine yer olmadığına" dair karar verilmesi gerekir. Davalı vekiliniz yukarıda açıklanan tazminat istekleri, talep sonucunun genişletilmesi niteliğindedir. Davacının açık muvafakati veya usulünce yapılmış ıslah da söz konusu değildir. Bu durumda davalı kadının maddî ve manevî tazminat isteği ile ilgili olarak "karar verilmesine yer olmadığına" dair karar verilmesinde isabetsizlik yoktur." Ankara BAM 2. HD, 26/03/2020 T. 2019/1339 E. 2020/382 K.; "Yapılan inceleme ve toplanan delillerden; davacı-davalı kocanın dava dilekçesinde sadece "uzun süreli ayrı yaşama ve eşyle iletişimlerinin kopması" vakiasına dayandığı, 14.11.2017 tarihli cevaba cevap dilekçesiyle de "hakaret, tehdit ve evden kovma" vakıalarını ileri sürdüğü, ancak davalı-davacı kadının cevap dilekçesinin 30.10.2017 tarihinde davacı-davalı kocaya tebliğ edildiği, davacı-davalı koca vekilinin 14.11.2017 tarihinde ve yasal iki haftalık süre geçtikten sonra cevaba cevap dilekçesi verdiği, birleşen davaya ilişkin dava dilekçesinin 30.03.2018 tarihinde davacı-davalı kocaya tebliğ edildiği, fakat koca tarafından birleşen davaya cevap verilmediği anlaşılmıştır. Davacı-davalı kocanın 14.11.2017 tarihli dilekçesi iddia ve savunmanın genişletilmesi niteliğinde olup, karşı tarafın açık muvafakatine veya ıslah edilmesine bağlıdır. Kocanın iddia ve savunmasını genişletmesine, davalı-davacının açık muvafakati bulunmadığı gibi, ıslah talebi de yoktur. Bu durumda, davacı-davalı kocanın 14.11.2017 tarihli dilekçesinde kusur olarak ileri sürdüğü vakıalar dikkate alınamaz ve kadına kusur olarak atfedilemez. Taraflar, davacı-davalı kocanın "kardeşinin düğününe gittiğini" söylemek suretiyle Antalya'ya gitmesi ve müşterek konuta dönmemesi üzerine ayrı yaşamaya başlamışlardır. Davalı-davacı kadına atfı kabil bir kusurlu davranışın varlığı da ispat edilememiştir. Hal böyleyken, davalı-davacı kadına kusur atfedilmesi doğru olmamıştır." Antalya BAM 2. HD, 06/02/2020 T. 2019/892 E. 2020/154 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 20.02.2024); Benzer yönde: Yargıtay 2. HD 04/11/2021 T. 2021/8589 E. 2021/8118 K.; Yargıtay 2. HD. 12/06/2019 T. 2019/1545 E. 2019/7055 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 20.02.2024)

⁹³ Nitekim HMK m. 145/1 uyarınca, "Taraflar, Kanunda belirtilen süreden sonra delil gösteremezler. Ancak bir delilin sonradan ileri sürülmesi yargılamayı geciktirme amacı taşıması veya süresinde ileri sürülmemesi ilgili tarafın kusurundan kaynaklanmıyorsa, mahkeme o delilin sonradan gösterilmesine izin verebilir."

⁹⁴ Tolga Akkaya, *Medenî Usul Hukukunda İstinaf* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2009), 186.

⁹⁵ Akkaya, *Boşanma Davası*, 141.

⁹⁶ Fatih Tahiroğlu, *Re'sen Araştırma İlkesi* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 34.; Akkaya, *Boşanma Davası*, 141.

⁹⁷ TMK m. 284 uyarınca, "Soybağına ilişkin davalarda (...) hâkim olguları re'sen araştırır ve kanıtları serbestçe takdir eder."

⁹⁸ Tahiroğlu, *Re'sen Araştırma İlkesi*, 70.

⁹⁹ Akkaya, *Boşanma Davası*, 141.

¹⁰⁰ Topak, *Boşanma Davalarında Yargılama Usûlü*, 172.

¹⁰¹ "Boşanma davalarında mahkemece re'sen (kendiliğinden) delil toplanması mümkün olmadığı gibi, ikinci tanık listesi de verilemez. Mahkemece tarafların süresi içinde verdikleri delil listelerinde isimleri yer almayan davacı-davalı kadın tanığı F. ile davalı-davacı koca tanığı E. duruşmada dinlenilmeleri ve beyanlarına itibar edilmesi de isabetsizdir." Yargıtay 2. HD. 21/01/2013 T. 2012/14166 E. 2013/1123 K. (De jure, E.T. 24/02/2025); "Türk Medenî Kanununun 6. maddesi gereğince davacı, davasını ispatla mükelleftir. Davacı 21.09.2012 tarihinde tanık listesi sunmuş, 12.12.2012 tarihinde ikinci tanık listesi sunmuştur. Davacının ikinci tanık listesinde bulunan E.Ş.ve C.I. dinlenilip boşanma kararı verilmiştir. Görülmekte olan davada aynı konuda ikinci tanık listesi verilemez, ikinci tanık listesindeki tanıklar dinlenmiş olsa bile beyanlarına itibar edilemez (HUMK. md. 274, HMK. md. 240/2)." Yargıtay 2. HD. 16/09/2013 T. 2013/8071 E. 2013/20924 K. (De jure, E.T. 24/02/2025); "Oysa ki yukarıda açıkça

mahkemeye başvurulduğunda ise, teksif ilkesinin farklı bir görünümü mevcut olup Yargıtay bu durumda mahkemeye müracaat edilmesi halinde, dava dilekçesinde boşanma nedenini oluşturan vakıaların ve bunlara ispata elverişli delillerin gösterilmesinin gerekmediğini ifade etmiştir¹⁰². Zira davacı, dava açarken anlaşmalı boşanma kararı verileceğine ilişkin bir beklenti içinde olup mezkûr beklentiye binaen boşanma nedenini göstermemiş ve uyuşmazlık yaşamayacağı inancıyla delillerini bildirmemiştir¹⁰³. Yargıtay vermiş olduğu muhtelif kararlarda, anlaşmalı boşanma talebinin çekişmeli hale gelmesi durumunda, mahkemece taraflara iddia ve savunmaları çerçevesinde delil gösterme ve sunma hakkı tanınarak tarafların delillerinin toplanması gerektiğini ifade etmiştir¹⁰⁴.

VI. Aleniyet İlkesinin Boşanma Davalarındaki Görünümü

HMK m. 28 uyarınca *“Duruşma ve kararların bildirilmesi alenidir. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının gizli olarak yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde, ilgilinin talebi üzerine yâhut resen mahkemece karar verilebilir. Tarafların gizlilik talebi ön sorunlar hakkındaki hükümler çerçevesinde gizli duruşmada incelenir ve karara bağlanır. Hâkim, bu kararının gerekçelerini, esas hakkındaki kararı ile birlikte açıklar.”* şeklindedir¹⁰⁵.

Aleniyet ilkesi, yargılamada duruşmayı izlemek isteyen herkesin yargılamanın gerçekleştirildiği salona gidip yargılamayı izleyebilme ve hâkimin kararını açıkça dinleyebilme imkanına sahip olduğunu

vurgulandığı üzere tanık deliline dayanılması hâlinde; dinlenilmesi istenen tanığın isim, adres ve hangi vakıya yönünde bilgi sahibi olduğu açıklamasıyla birlikte mahkemeye bildirilmesi gerekir ve bunun dışında ikinci bir tanık listesi verilemez. Bu kuralın iki istisnası bulunmakta olup, bunlardan ilki tarafların cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleriyle iddia ve savunmalarını serbestçe genişletip veya değiştirmeleri iken; ikincisi de sonradan ileri sürülen delilin yargılamayı geciktirme amacı taşıması veya ilgilinin kusurundan kaynaklanmaması durumudur.” Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 22/06/2021 T. 2017/2301 E. 2021/807 K. (Legalbank, E.T. 26/12/2024)

¹⁰² Alper Tunga Küçük, *Vakıaların Toplanması Açısından Teksif İlkesi* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 180.; *“Dava ile boşanma ve fer’i sonuçlarında anlaştıklarını belirterek anlaşmalı boşanma davası (TMK md. 166/3) açan davacının, dava dilekçesinde, evlilik birliğinin sarsılmasına dayanak vakıaları bildirmesi gerekmediği gibi, böyle bir vakıa bildirmiş olsa bile bunun hangi delillerle ispat edileceğine ilişkin bir delil bildirmesi de gerekmez.”* Yargıtay 2. HD, 08/12/2014 T. 2014/14535 E. 2014/24944 K. (De jure, E.T. 25/02/2025); Benzer kararlar için bkz. Yargıtay 2. HD. T. 29/03/2016 T. 2015/15095 E. 2016/6309 K. Yargıtay 2. HD, T. 08/05/2014 T. 2013/26237 E. 2014/10618 K. (De jure, E.T. 25/02/2025).

¹⁰³ Yargıtay 2. HD. 08/05/2014 K. 2013/2637 E. 2014/10618 K (De jure, E.T. 25/02/2025)

¹⁰⁴ *“Anlaşmalı boşanma davasının dilekçesinde, davacının, evlilik birliğinin sarsılmasına dayanak vakıaları bildirmesi gerekmediği gibi, böyle bir vakıa bildirmiş olsa bile bunun hangi delillerle ispat edileceğine ilişkin bir delil bildirmesinin de gerekmediği, davalının anlaşmalı boşanma talebine karşı çıkmasıyla davanın kendiliğinden çekişmeli hale geldiği, açıklanan sebeple İlk Derece Mahkemesince taraflara iddia ve savunmalarının dayanağı bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetlerini içeren beyan ile iddia ve savunmanın dayanağı olarak ileri sürülen her bir vakıanın ispatını sağlayacak delillerini sunmak ve dilekçelerin karşılıklı verilmesini sağlamak üzere süre verilip ön inceleme yapılarak tahkikata geçildikten sonra usulüne uygun şekilde gösterilen deliller toplanarak gerçekleştirilecek sonucu uyarınca karar verilmesi gerekirken (...)”* Yargıtay 2. HD. 20/06/2023 T. 2023/642 E. 2023/3318 K. (De jure, E.T. 25/02/2025); *“O halde davalının anlaşmalı boşanma talebine karşı çıkmasıyla dava kendiliğinden çekişmeli hale gelmiştir (TMK m. 166/1-2). Açıklanan sebeple mahkemece taraflara iddia ve savunmalarının dayanağı bütün vakıalarının sıra numarası altında açık özetlerini içeren beyan ile iddia ve savunmanın dayanağı olarak ileri sürülen her bir vakıanın ispatını sağlayacak delillerini sunmak ve dilekçelerin karşılıklı verilmesini sağlamak üzere süre verilip ön inceleme yapılarak tahkikata geçildikten sonra usulüne uygun şekilde gösterilen deliller toplanarak gerçekleştirilecek sonucu uyarınca karar verilmek üzere hükmün bozulmasına karar vermek gerekmiştir.”* Yargıtay 2. HD, 29/03/2016 T. 2015/15095 E. 2016/6309 K. (De jure, E.T. 25/02/2025).

¹⁰⁵ 22.07.2020 tarihli ve 7251 sayılı Kanun’un 2. maddesiyle *“yahut yargılama ile ilgili kişilerin korunmaya değer üstün bir menfaatinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde”* ibaresi eklenmişse de Anayasa Mahkemesi 2020/73 E. 2023/181 K. 26/10/2023 tarihli kararı ile yapılan düzenlemeyi iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi gerekçesinde şu hususları ifade etmiştir: *“...“korunmaya değer üstün bir menfaat” ibaresiyle yargılama makamları tarafından her davaya özgü somut koşullara göre belirlenecek basit menfaat ilişkisini aşan durumların kastedildiği açıktır. Dolayısıyla söz konusu ibarenin de genel kavram niteliğinde olmakla birlikte belirsiz ve öngörülemez olduğu söylenemez. Nitekim kanun yapma tekniğinin doğası gereği kanun kuralları genel ve soyut nitelikte olup kanun koyucu tarafından somut olayın özelliğine göre değişebilecek tüm çözümlerin önceden kuralda sayılarak gösterilmesi mümkün değildir. Bu itibarla kuralın temel hak ve özgürlüklerin kanunla sınırlanması gerektiğine ilişkin anayasal ilkeye aykırı bir yönünün bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Anayasa’nın 13. maddesinde temel hak ve özgürlüklerin yalnızca Anayasa’nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak sınırlandırabileceği hüküm altına alınmıştır. Dava konusu kuralla Anayasa’nın söz konusu maddesinde özel sınırlama sebebi olarak sayılmayan yargılamayla ilgili kişilerin korunmaya değer üstün bir menfaatinin kesin olarak gerekli kıldığı hâl de yargılamanın aleniliği ilkesinin sınırlandırabileceği durumlar arasına dâhil edilmiştir. Bu itibarla anayasal özel sınırlama sebepleri dışında bir nedenle aleni yargılama ilkesinin sınırlandırabileceğini öngören kuralın temel hak ve özgürlüklerin yalnızca Anayasa’nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak sınırlandırabileceğine ilişkin anayasal ilkeye aykırı olduğu anlaşılmıştır. Açıklanan nedenlerle kural, Anayasa’nın 13. ve 141. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.”* (Kararlar Bilgi Bankası, E.T.: 23/03/2023)

hâkimin de hükmü aleni olarak tefhim etmesi gerektiğini belirten bir ilkedir¹⁰⁶. Bir yargılama tamamen dosya üzerinden yürütülüyorsa burada aleniyet ilkesinden bahsedilemez¹⁰⁷. Aleniyet ilkesi ile hâkimlerin baskı altına alınmalarının, yargılamanın gizli sürdürülmesinin getirebileceği sorunların engellenmesi amaçlanmaktadır. Aleniyet ilkesi Anayasanın 141. maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin¹⁰⁸ 6. maddesinde yer almaktadır. AİHS'de kendisine daha geniş yer bulan aleniyet ilkesi ile herkes, hak ve yükümlülükleri ile ilgili yargılamaların aleni olarak yapılmasını ve hükmün aleni olarak tefhim edilmesini isteme hakkına sahiptir¹⁰⁹.

Bu ilke hâkimin bağımsızlığını ve tarafsızlığını temin etmek için güvence oluşturur¹¹⁰. Ancak bazı durumlarda aleniyet ilkesinin sınırlandırılması mümkündür¹¹¹. Bu sınırlama yalnızca Anayasa'da sayılan temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına uygun şekilde ancak genel ahlak veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde yapılabilir¹¹². Birleşmiş Milletler Medenî ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme¹¹³'nin 14. maddesinde "...küçüklerin çıkarları aksini gerektirmedikçe ya da duruşmalar çocukların vesayetine ilişkin evlilikle ilgili uyuşmazlıklar hakkında olmadıkça ceza ya da hukuk davalarında verilecek herhangi bir kararın aleni olması zorunludur." şeklinde bir sınırlama ölçütü belirlenmiştir. Hukukumuzda aile hukukuna ilişkin yargılamalarda aleniyet ilkesi geçerli olup kanunda sayılan hususlara dair bir durum ortaya çıktığında ilkenin uygulama alanı sınırlandırılabilir¹¹⁴. Aile hukukuna ilişkin yapılan yargılamalar doğası gereği kişilerin özel hayatları ile yakından ilgilidir.

TMK m. 184/1-6'da uyarınca boşanma davasında, taraflardan birinin talep etmesi halinde hâkim duruşmanın gizli yapılmasına karar verebilir¹¹⁵. Bu düzenleme gereğince, kişilerin en özel alanlarının ifşasının önlenmesi ve ailenin mahremiyetinin korunması amacıyla tarafların gizli yargılama talep etme

¹⁰⁶ Kurt Konca, *Aleniyet İlkesi*, 32.; Üstündağ, *Medenî Yargılama*, 259.; Arslan vd.; *Medenî Usûl*, 153.; Sezin Aktepe Artık, *Medenî Usûl Hukukunda Adil Yargılama Hakkı* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014), 305.; Atalı- Ermenek- Erdoğan, *Medenî Usûl*, 125.

¹⁰⁷ Üstündağ, *Medenî Yargılama*, 259.

¹⁰⁸ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, *Resmî Gazete* 8662 (19 Mart 1954).

¹⁰⁹ Budak- Karaaslan, *Medenî Usûl*, 80.; Mehmet Emin Alpaslan, *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru ve Kararların Medenî Usûl Hukukuna Etkileri* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023), 481.

¹¹⁰ Erdönmez, *Pekcanitez Usûl*, 895.; Kurt Konca, *Aleniyet İlkesi*, 23.; Hakan Pekcanitez, "Medenî Usûl Hukukunda Aleniyet İlkesi", *İzmir Barosu Dergisi* 65 (Ekim 1999), 21.-22.

¹¹¹ Nesibe Kurt Konca, "Medenî Usûl Hukukunda Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması", *Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı, SDÜHFD MİHBİR Özel Sayısı*, 73.

¹¹² Kurt Konca, "Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması", 73.

¹¹³ Medenî ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, *Resmî Gazete* 25142 (18/06/2003), Kanun No. 4868.

¹¹⁴ Ercan, "İlkeler", 267.; Sibel İnceoğlu, "Çocuklara Özgü Yargılama Hukukunda Gizlilik İlkesinin Anayasa Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *GSÜHFD Prof. Dr. Kemal Oğuzman'a Armağan* (2002), 113.; "Dosyadaki bilgi ve belgelerden soybağının reddine ilişkin davanın 19.03.2008 tarihinde açıldığı, yargılama sırasında katılan M. T. vekilinin istemi üzerine 24.09.2008 tarihli oturumda Türk Medenî Kanununun 184/6. maddesi gereğince duruşmaların gizli yapılmasına karar verildiği, 02.11.2011 tarihli son duruşmanın da gizli yapıldığı ve aynı oturumda gizlilik kararı kaldırılmadan davanın reddine karar verildiği anlaşılmaktadır. Oysa gerek Anayasanın koymuş olduğu yargılamanın açıklığı kuralı, gerekse Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 382. maddesi uyarınca, karar gizli olarak görüşülerek verilir ve alenen tefhim edilir. Karar tarihinde yürürlükte bulunan 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 28. maddesi uyarınca da kararların bildirilmesi alenidir. Duruşmanın açık yapılmasının adap ve genel ahlaka hakikaten aykırı olduğu hallerde mahkeme, gerekçesini göstermek suretiyle yargılamanın gizli olarak yapılmasına karar verebilir. Mahkemece yukarıda belirtilen hususlar dikkate alınmadan hangi gerekçe ile gizlilik kararı verdiğini de açıklamadan, gizlilik kararı verilmesinin koşulları bulunup bulunmadığını tartışmadan gizlilik kararı verip hükmü gizli tefhim etmesi doğru görülmemiştir." Yargıtay 18. HD, 02/07/2012 T. 2012/6905 E. 2012/8337 K. (Yargıtay Karar Arama, E.T. 19.02.2024)

¹¹⁵ Görgün- Börü- Kodakoğlu, *Medenî Usûl*, 355.; "Mahkemece 08.05.2015 tarihli duruşma gizli yapılmıştır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının gizli olarak yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde, taraflardan birinin talebi üzerine yahut resen mahkemece karar verilebilir(HMK m. 28/2.) Türk Medenî Kanununun 184/6. maddesinde ise boşanma davalarında taraflardan birinin istemi üzerine duruşmanın gizli yapılabileceği öngörülmüştür. Somut olaya gelince; tarafların duruşmanın gizli yapılmasına dair talebi bulunmamakla birlikte kamu güvenliği ve genel ahlakın kesin olarak gerekli kıldığı bir hal de mevcut değildir. Hal böyle iken duruşmanın gizli yapılması doğru olmayıp bozmayı gerektirmiştir." Yargıtay 2. HD. 05/05/2016 T. 2015/16788 E. 2016/9300 K. (De Jure, E.T. 06/03/2025).

hakkı vardır¹¹⁶. Ancak talebin kabul görüp görmeyeceği hâkimin takdirine bağlıdır¹¹⁷. Medenî kanunda yer alan bu düzenlemenin, AİHS’de bulunan özel hayatın gizliliğinin gerektirdiği hususlarda gizlilik kararı verilebileceğine ilişkin düzenlemenin paralelinde bir düzenleme olduğu söylenebilir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi¹¹⁸’nin 3. maddesi¹¹⁹, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesi¹²⁰, Anayasa’nın 141. maddesi¹²¹ uyarınca çocukların yargılamanın tarafı olduğu durumlarda yargılamanın gizli yapılması esastır.

Yargıtay daha önce de bahsettiğimiz üzere idrak çağına gelmiş çocukların velayetinin çekişme konusu olduğu yargılamalarda çocukların mutlaka dinlenmesi gerektiğini belirtmekteyse de mevzuatta dinlenmenin nasıl yapılacağına dair genel kurallardan farklı herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır¹²². Öğretide bizim de katıldığımız üzere çocukların davanın tarafı yahut tanığı olarak dinleneceği, isticvap edileceği durumların aleniyet ilkesinin uygulanmayacağı alanlar olarak düzenlenmesinin daha doğru olacağı dile getirilmektedir¹²³.

VII. Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevinin Boşanma Davalarındaki Görünümü

HMK m. 31’e göre “*Hâkim, uyuşmazlığın aydınlatılmasının zorunlu kıldığı durumlarda, maddî veya hukukî açıdan belirsiz yahut çelişkili gördüğü hususlar hakkında, taraflara açıklama yaptırabilir; soru sorabilir delil gösterilmesini isteyebilir*”. Bu ilkenin amacı hâkimin uyuşmazlığın sonucuna dair fikrini daha kesin yargılara oturarak iddia ve savunmaları değerlendirirken çelişkileri ve belirsiz noktaları bertaraf etmektir¹²⁴. Hâkimin adil bir şekilde karar verebilmesi için eksikliklerin ve belirsiz hususların giderilmesi gerekir¹²⁵.

¹¹⁶ Kurt Konca, “Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması”, 78.; Mehmet Akif Tutumlu, *Teorik ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009), 1/120.; Ercan, “İlkeler”, 267.

¹¹⁷ Akkaya, *Boşanma Davası*, 175.; Boşanma davasında gizlilik kararının re’sen kaldırılması üzerine özel hayatın gizliliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin bkz.: “Mahkeme 15/10/2019 tarihli ara kararında dosyanın mevcut durumunu göz önüne alarak gizlilik kararını kaldırmıştır. Mahkemenin anılan kararında başka hiçbir gerekçe bulunmamakta olup Mahkeme hangi somut nedenlere bağlı olarak gizlilik kararını kaldırdığını açıklamamıştır. Başka bir ifadeyle başvurunun boşanma davasına ilişkin dosyada yer alan cinsel hayatıyla ilgili ifadelerin açık duruşmalarda verilmesinin başvurunun özel hayatın gizliliği hakkını neden ihlal etmeyeceğinin gerekçesi ortaya konmamıştır. Bu bağlamda söz konusu kararların konuyla ilgili ve yeterli gerekçe içermediği kabul edilmelidir. Buna göre derece mahkemesi kararının bu yönde tatmin edici bir gerekçe içermediği dikkate alındığında yargılamanın aleni yürütülmesinde var olan kamusal menfaat ile başvurunun mahremiyetinin korunması menfaati arasında adil dengeyi sağlayacak bir önlem alınmadığı sonucuna ulaşılmıştır.” Anayasa Mahkemesi 2019/37354, 19/01/2023 T. 01/03/2023 R.G. (Kararlar Bilgi Bankası, E.T. 29/12/2024)

¹¹⁸ Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, *Resmî Gazete* 22184 (27 Ocak 1995), Kanun No. 4066.

¹¹⁹ “Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.”

¹²⁰ “...Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.”

¹²¹ “Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir. Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.”

¹²² “Mahkemece yapılacak iş; yeterli idrak gücüne sahip olduğu kabul edilen çocuğun kendisini doğrudan ilgilendiren velayet konusunda bizzat dinlenilerek, görüşlerini gerekçeleriyle birlikte ifade etme olanağı sağlanması; ifade edecekleri görüşlerin, çıkarlarına ters düşmediği takdirde, buna değer verilmesi olmalıdır....” Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 17/01/2019 T. 2017/2066 E. 2019/15 K. (Yargıtay Karar Arama, E.T. 15/03/2024); O halde, mahkemece yapılacak iş; yeterli idrak gücüne sahip olduğu kabul edilen çocuğa, kendisini doğrudan ilgilendiren velayet konusunda danışılarak, görüşünü ifade etme olanağı sağlanması; ifade edeceği bu görüş, çocuğun kendi çıkarına ters düşmediği takdirde, buna önem verilmesi ve gerektiğinde uzmanlardan da yararlanılmak suretiyle bir karar verilmesi, olmalıdır.” Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 23/11/2011 T. 2011/547 E. 2011/695 K.; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 27/06/2018 T. 2017/3117 E. 2018/1278 K. (Kararlar için bkz. De Jure, E.T. 10/03/2025).

¹²³ Kurt Konca, “Aleniyet İlkesi Sınırlandırılması”, 86.; Akkaya, *Boşanma Davası*, 182-184.;

¹²⁴ Erdönmez, *Pekcanitez Usûl*, 820.

¹²⁵ Görgün- Börü- Kodakoğlu, *Medenî Usûl*, 366.; Varol Karaaslan, “Hâkimin Tarafsızlığı İlkesi ile Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi Arasındaki İlişki”, *Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı 12, SDÜHFD, MİHBİR Özel Sayısı* (4/2,2014), 100-101.; Kamil Yıldırım, “Medenî Yargılama Hukukunda Hâkimin Rolü”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cevdet Yavuz’a Armağan* 22/3 (2016), 3044.; Varol Karaaslan, *Medenî Usûl Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2019), 84.

Aile hukukuna ilişkin yargılamalar ve bu yargılamaların ortaya çıkardığı sonuçlar bakımından yukarıda da belirttiğimiz gibi kamu yararı ön plandadır; özellikle soybağının tespiti davaları ile çocuğun yararının gözetildiği davalarda hâkimin bu ilkeyi uygulamak için oldukça geniş bir alanı vardır¹²⁶. Boşanma davalarında ise hâkimin davayı aydınlatma ödevinin kapsamı daha dardır; bu kapsamda hâkim bu ödevi yerine getirirken iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağını göz önünde bulundurarak taraflardan açıklama talep etmelidir¹²⁷.

Hâkim, bu ilke kapsamında mevcut uyumsuzlukta yer alan çelişkileri veya belirsizliği gidermek amacıyla taraflara sorular sorar; tarafların açıklama yapmalarına imkan sağlar¹²⁸. Türk hukukunda yargılamalarda tarafların avukat ile temsil edilme zorunluluğu bulunmamaktadır; buna binaen davasını vekil aracılığıyla yürütmeyen taraflar için de taleplerin ve vakıaların somutlaştırılması imkânının sunulması uyumsuzluğun doğru anlaşılabilmesi ve sonucunda doğru kararlara ulaşılabilmesi için oldukça önemlidir¹²⁹. Ancak dikkat edilmelidir ki burada hâkimin aydınlatma ödevinin kapsamı tarafların dilekçelerinde sunduğu vakıalar ile sınırlıdır; davayı aydınlatmak için sorulan soruya verilen cevap, yeni vakıa niteliği taşıyorsa ve bu yeni dâhil olan vakıa dava değiştirme niteliğine sahipse davayı aydınlatma

¹²⁶ Akkaya, *Boşanma Davası*, 149.; “Davalı davacı kadının ekonomik ve sosyal durumu araştırılmadığı gibi, davacı davalı erkek tanıklarınca, davacının Ö.te personel müdürü olarak çalıştığını bildirmelerine rağmen, erkeğin dosya içerisine gelen ekonomik ve sosyal durum araştırma tutanağında Ö.te çalıştığı, 1.450 TL.maaş aldığı belirtilmiştir. Tanık beyanı karşısında, erkeğin tespit edilen geliri konusunda kuşku oluşmuştur. Davalı davacı kadın vekili, 06.10.2016 tarihli dilekçe ile, davacı davalı erkeğin gerçek gelirin saptanması için ilgili mercilere müzekkere yazılmasını talep etmiş, mahkemece bu hususta bir işlem yapılmamıştır. Nafaka takdir edilirken, tarafların ekonomik ve sosyal durumlarının gerçeğe uygun olarak tespiti ve talep edilen nafaka miktarlarının aşılması gerekir. Mahkemece yapılacak iş; davalı davacı kadından kendisi ve müşterek çocuk için talep ettiği nafakaların miktarı ve hukuki niteliği konusunda hâkimin davayı aydınlatma ödevi (HMK. md. 31) çerçevesinde açıklama istenilmesi, davalı davacı kadının ekonomik ve sosyal durumunun araştırılması, davacı davalı erkekten ekonomik ve sosyal durumu hakkında açıklama istenilip, erkeğin çalıştığı kurumdaki işyerindeki statüsü, ek ödemelerle birlikte aldığı gelirin sorulması, Sosyal Güvenlik Kurumuna müzekkere yazılarak erkeğin yıllara göre prime esas kazançlarının bildirilmesi, yapılacak açıklamalara ve gelecek cevap yazılarına göre davalı davacı kadının nafaka talepleri hakkında bir karar verilmesi gerekirken; nafakalar konusunda eksik inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi, usul ve yasaya aykırı olmuştur.” İzmir BAM 2. HD, 20/04/2017 T. 2017/488 E. 2017/709 K.; “Dava, boşanmanın ferisi niteliğinde olan TMK. 174/1. maddesine dayalı maddî tazminat istemine ilişkindir. Mahkemece, davacının maddî tazminat isteminin TMK. 174/1 maddesi kapsamında olmayıp, davalının borçları nedeni ile davacı tarafından çekilen 15.000,00 TL kredi ödemesinden kaynaklı olup, uyumsuzluğun Borçlar Kanunu çerçevesinde genel mahkemelerde çözümlenmesi gerektiği gerekçesi ile maddî tazminat talebinin boşanma davasından tefriki ile mahkemenin görevsizliğine karar verilmiştir. Davacı, dava dilekçesinde, açıkça TMK. 174/1. maddesine dayalı olarak maddî tazminat isteminde bulunmuştur. Davacının dava dilekçesinin izahat bölümünde, davalının eve destek olmaması, evin ihtiyaçlarına ilgisiz kalması bu sebeple davacının bankadan 15.000,00 TL kredi çekmek zorunda kaldığı yönündeki açıklamasının davalının kusurlu davranışlarını belirtmeye yönelik olduğunun kabulü gerekir. Davacı vekili de istinaf dilekçesinde, taleplerinin davacı tarafından çekilen krediye ilişkin olmayıp, davacının mevcut veya beklenen menfaatinin boşanma yüzünden kaybolacağı gerekçesi ile boşanmaya bağlı olarak maddî tazminat istemine ilişkin olduğunu belirtmiştir. Bu durumda, mahkemece davacının maddî tazminat talebinin kapsamı konusunda tereddüt duyulması halinde HMK’nın 31.maddesi uyarınca davacıya açıklama yapma fırsatı vermeden davacının boşanmanın ferisi niteliğinde olan maddî tazminat istemi yönünden hatalı değerlendirme ile Borçlar Kanunundan kaynaklı maddî tazminat isteği kabul edilerek, görevsizlik kararı verilmesi doğru olmadığından, davacının istinaf başvurusunun kabulü ile HMK.353/1-a-3 maddesi uyarınca ilk derece mahkemesi kararının kaldırılarak, işin esasının incelenmesi için dosyanın mahkemesine gönderilmesine karar vermek gerekmiştir.” İzmir BAM 2. HD., 22/06/2017 T. 2017/1885 E. 2017/1272 K. (Sinerji Mevzuat, E.T. 20.02.2024)

¹²⁷ Erdönmez, *Pekcanitez Usûl*, 823.; Şafak Güleç, *Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 265.

¹²⁸ Tutumlu, *Boşanma*, 434.; Karaaslan, *Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi*, 85.; Güleç, *Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi*, 198.; “Davalı-karşı davacı kadın karşı dava dilekçesinde, davacı-karşı davalı erkeğin, düğünden bir gün sonra, düğünde takılan altın ve paraları ...’ta kendisine ait hesaba yatırdığından bahisle ziynet eşyalarının aynen, olmadığı takdirde bedelinin iadesini talep etmiş, davacı-karşı davalı erkek ise, ziynetlerin kadının kendisinde olduğunu savunmuştur. Dairemizin 04.05.2016 tarihli bozma ilamı uyarınca mahkemece ilgili banka şubesine müzekkere yazılarak hesap ekstreleri dosyaya getirtilmiş, davacı-karşı davalı erkek duruşmada hesap hareketlerinde görülen 7.500,00 TL’nin 3.000,00 TL’sinin düğünde kendisine takılan nakit para olduğunu, kalan 4.500,00 TL’sinin ise düğünden önce kendisine ait olan para olduğunu savunmuş, davalı-karşı davacı kadın ise bu paranın düğün sonrası bozulan ziynet eşyası bedeline ilişkin olduğunu iddia etmiştir. Mahkemece herhangi bir gerekçe gösterilmeksizin 7.500,00 TL ziynet eşyası bedelinin erkekten tahsili ile kadına ödenmesine karar verilmiş ise de bu bedele nasıl ulaşıldığı anlaşılamamıştır. Gerçekleşen bu durum karşısında mahkemece hâkimin davayı aydınlatma görevi kapsamında (HMK m. 31) öncelikle kadının talep ettiği ziynetlerin nelerden ibaret olduğu ve değerleri ayrı ayrı açıklattırılıp dava konusu ziynet ve para alacağının bilirkşi marifetiyle dava tarihindeki değerleri belirlenerek ve dosyadaki tüm deliller hep birlikte değerlendirilip gerçekleştirilecek sonucu uyarınca ziynet ve para alacağına ilişkin bir karar verilmesi gerekirken, eksik inceleme sonucu yazılı şekilde karar verilmesi doğru olmayıp, bozmayı gerektirmiştir.” Yargıtay 2. HD., 28/03/2019 T. 2019/1729 E. 2019/3614 K. (Yargıtay Karar Arama, 19.02.2024)

¹²⁹ Karaaslan, “Hâkimin Tarafsızlığı”, 101.

ödevinin kapsamı aşılmış olacaktır¹³⁰. Re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda ise iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı uygulanmadığından hâkim davayı aydınlatma ödevi kapsamında taraflara açıklama yaptırabilir¹³¹.

Sonuç

Aile hukuku oldukça geniş alanda yargılama yapılan bir hukuk dalıdır. Aile hukuku alanında verilen kararlarda da diğer hukuk yargılamalarında olduğu gibi uyulması ve gözetilmesi gereken bazı hususlar mevcuttur. Boşanma davalarında uygulanacak kurallar da aile kavramının toplum nezdinde önemi de göz önüne alınarak diğer özel hukuk ilişkilerinden farklı bir yerde konumlandırılmıştır.

Medenî usûl hukukunda yargılamaya dair ilkeler ise ana hatlarıyla bir yargılamanın nasıl yürütüleceğine ilişkin o ülkenin hâkim ideolojisinin etkisi altında düzenlenmiş temel esaslar olarak tanımlanmaktadır. Boşanma davalarına ilişkin yapılan yargılama da bu kapsamda yürütülür. Çalışmamızda da medenî usul hukukuna hâkim ilkelerin tamamının incelenmesi çalışmamızın konusunu aşacağından boşanma davalarında genel kurallardan ayrılan kısımları üzerinde durulmuştur.

Aile hukukunu ilgilendiren davalarda kamu düzeni ön planda olduğundan hakimlerin takdir yetkileri de genişletilmiştir. Örneğin boşanma davalarında velayet talepleri değerlendirilirken hâkim velayete ilişkin düzenlemenin sınırlarını taleple bağlı olmadan belirleyebileceği gibi tarafların herhangi bir talebi olmadan da düzenleme yapabilir. Aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıkların çözümünde de genel kanaat kamu düzeni kavramının dikkate alınması, çocuğun ve güçsüzün korunması yönündedir.

Çalışmamızda yer verdiğimiz yargı kararlarını incelediğimizde de gördüğümüz üzere özellikle çocuğun korunmasıyla ilgili hususlarda, soybağına ilişkin davalarda, boşanma davalarında kanunun izin verdiği ölçüde kural olarak uygulanan yargılama ilkelerinden uzaklaşılmasında bir sakınca görülmemektedir. Boşanma davaları özelinde kural ilkelerden uzaklaşılması öngörüldüğünde yargılamanın çok daha inceliklerle yürütülmesi gerektiği çalışmamızda yer alan yargı kararlarında da açıkça görülmektedir. Sonuç olarak aile hukuku alanında çalışan hukukçuların ve hakimlerin, uyuşmazlığın çözümü için gereken adımlarda daha titizlikle çalışması gerekir.

¹³⁰ Kuru, *Medenî Usûl*, 1719.

¹³¹ Erdönmez, *Pekcanitez Usûl*, 823.

Kaynakça

- Akıntürk, Turgut. - Ateş, Derya. *Aile Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 25. Baskı, 2024.
- Akil, Cenk. “Boşanma Davalarında Vakıaların İleri Sürülmesi Zamanı Meselesinin Yargıtay Kararlarındaki Görünümü”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 12/1 (2010), 1-23.
- Akkaya, Tolga. *Medenî Usul Hukuku Bakımından Boşanma Davası*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1. Baskı, 2017.
- Akkaya, Tolga. *Medenî Usul Hukukunda İstinaf*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1. Baskı, 2009.
- Aktepe Artık, Sezin. *Medenî Usul Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, 2014.
- Alangoya, Yavuz. *Medenî Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1. Baskı, 1979.
- Alangoya, Yavuz. - Yıldırım, Kamil vd. *Medenî Usul Hukuku Esasları*. Ankara: Beta Yayıncılık, 8. Baskı, 2011.
- Alpaslan, Mehmet Emin. *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru ve Kararların Medenî Usûl Hukukuna Etkileri*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, 2023.
- Aras, Bahattin. “Aile Mahkemelerinde Yargılama Usulü”. *Ankara Barosu Dergisi* 65/2 (Bahar 2007), 158-178.
- Aras, Bahattin. *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü ve Aile Mahkemeleri*. Ankara: Adalet Yayınları, 2. Baskı, 2011.
- Arslan, Aziz Serkan. “Türk Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Yargılama Usulü”. *Ankara Barosu Dergisi* 68/1 (2010), 187-204
- Arslan, Aziz Serkan. “Doğrudanlık İlkesi”. *Medenî Usul ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı 12, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi MİHBİR Özel Sayısı 4/2* (2014), 133-144.
- Arslan, Ramazan vd. *Medenî Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 9. Baskı, 2023.
- Arslandoğan Kurşuncu, Birce. *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Atalı, Murat - Ermenek, İbrahim vd. *Medenî Usûl Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 7. Baskı, 2024.
- Ateş, Mustafa. “Hukuk Yargılamasında ve Özellikle Boşanma Davalarında Hukuka Aykırı Deliller”. *Terazi Hukuk Dergisi* 3/18 (Şubat 2008), 89-105.
- Bilge, Necip- Önen, Ergun. *Medenî Yargılama Hukuku Dersleri*. İstanbul: Sevinç Matbaası, 3. Baskı, 1978.
- Bilgin, Adem. “Cumhuriyet Savcısının Hukuk Davalarındaki Görevleri”. Ankara: Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Budak, Ali Cem - Karaaslan, Varol. *Medenî Usul Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 7. Baskı, 2023.
- Bulut, Uğur. “Bir Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı Işığında Hükmün Kısmen Temyizi ve Kesinleşmesi”. *Medenî Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi* 9/24 (2013), 91-128.
- Ceylan, Ebru. “İştirak Nafakasının Belirlenmesiyle İlgili Seçilmiş Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi”. *TBB Dergisi* 133 (Kasım 2017), 307-323.
- Çetin, Sena. *Aile Mahkemesi Kararları ve Bu Kararlara Karşı Denetim Yolları*. Erzincan: Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2022.

- Deren-Yıldırım, Nevhis. "Teksif İlkesi Açısından İstinaf". *İstinaf Mahkemeleri Uluslararası Toplantı, Türkiye Barolar Birliği Yayını* Ankara (2003), 267-284.
- Ercan, İbrahim. "Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri". *Medenî Usul ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı, 12 SDÜHFD MİHBİR Özel Sayısı 4/2* (2014), 249-269.
- Erdem, Mehmet. - Makaracı Başak, Aslı. *Aile Hukuku*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, 2024.
- Erdönmez, Güray vd. *Pekcanıtez Usul Medenî Usul Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017.
- Görgün, Şanal - Börü, Levent vd. *Medenî Usûl Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 13. Baskı, 2024.
- Güleç, Şafak. *Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, 2021.
- Hasırcı, Hakan. "Medenî Yargılama Hukukunda Elektronik Duruşmalarda Aleniyetin Sağlanması". *TAAD* 14/56 (Ekim 2023), 449-464.
- İkizler, Metin. *Evlenmenin Hükümsüzlüğü*. Ankara: Seçkin Yayınları, 1. Baskı, 2018.
- İnceoğlu, Sibel. "Çocuklara Özgü Yargılama Hukukunda Gizlilik İlkesinin Anayasa Hukuku Açısından Değerlendirilmesi". *GSÜHFD Prof. Dr. Kemal Oğuzman'a Armağan* (2002), 113-124.
- Karaaslan, Varol. *Medenî Usûl Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2. Baskı, 2019.
- Karslı, Abdurrahim. *Medenî Muhakeme Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 5. Baskı, 2020.
- Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*. 2. Cilt. İstanbul: Demir Yayıncılık, 1. Baskı, 2001.
- Kuru, Baki. *Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı*. Ankara: Yetkin Yayınları, 7. Baskı, 2022.
- Karaaslan, Varol. "Hâkimin Tarafsızlığı İlkesi ile Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi Arasındaki İlişki". *Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı 12, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi MİHBİR Özel Sayısı 4/2* (2014), 100-101.
- Kurt Konca, Nesibe. "Medenî Usûl Hukukunda Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması". *Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı 12, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, MİHBİR Özel Sayısı 4/2* (2014), 65-96.
- Küçük, Alper Tunga. *Vakıaların Toplanması Açısından Teksif İlkesi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, 2021.
- Meraklı Yayla, Deniz. *İstinaf Kanun Yolunda Yeniden Tahkikat Yapılması*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1. Baskı, 2014.
- Meriç, Nedim. *Medenî Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 5. Baskı, 2011.
- Meriç, Nedim. "Medenî Yargılama Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi". *Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı 12, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, MİHBİR Özel Sayısı 4/2* (2014), 23-63.
- Oğuz,Habip. - Demirci, Yusuf. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu*. Ankara: Adalet Yayınları, 4. Baskı, 2019.
- Özbay, İbrahim- Aydemir, Fatih. "Güncel Kazai İçtihatlar Çerçevesinde Aile Mahkemelerinde Görev Yapan Uzmanların Hukuki Statüsü ve Reddi". *MİHDER* 16/2 (2020), 463-514.
- Özmumcu, Seda. "Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re'sen Araştırma İlkesi". *Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı 12, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, MİHBİR Özel Sayısı 4/2* (2014), 145-171.
- Özekes, Muhammet. *Hukuki Dinlenilme Hakkı*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1. Baskı, 2003.

- Pekcanıtez, Hakan. "Medenî Usûl Hukukunda Aleniyet İlkesi". *İzmir Barosu Dergisi* 65 (Ekim 1999), 21-42.
- Pekcanıtez, Hakan – Atalay, Oğuz vd. *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 9. Baskı, 2021.
- Sabır, Serkan. "Cumhuriyet Savcısının Hukuk Davalarında Yer Alması". Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Serozan, Rona – Başoğlu, Başak vd. "Aile Hukukunun Özellikleri, İlkeleri ve Gelişimi". *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/2 (Temmuz 2016), 531-560.
- Sungurtekin Özkan, Meral. "Medenî Kanunun Aile Hukuku Alanında Getirdiği Değişikliklerin Medenî Usul Hukuku Bakımından Düşündürdükleri". *Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı* 1, (2003),
- Tahiroğlu, Fatih. *Re'sen Araştırma İlkesi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, 2021.
- Tahiroğlu, Fatih. "Medenî Usûl Hukukunda Tanığın Hazır Bulunma Yükümlülüğü". *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2/8 (2021), 617-644.
- Tanrıver, Süha. *Medenî Usul Hukuku*. 1. Cilt. Ankara: Yetkin Yayınları, 5. Baskı, 2023.
- Tanrıver, Süha. *Türk Aile Mahkemeleri*. Ankara: Yetkin Yayınları, 3. Baskı, 2014.
- Tercan, Erdal. "Türk Aile Mahkemeleri". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 52/3 (2003), 20-53.
- Topak, Süleyman. *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, 2021.
- Tutumlu, Mehmet Akif. *Teorik ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, 2009.
- Uluslan, Banu. "Medenî Yargılama Hukukunda Tanığın E-Duruşma ile Dinlenilmesi ve Kişisel Verilerin Korunması: Alman Hukukuyla Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme" *TBBD* 163 (2022), 155-189.
- Uyumaz, Murat. *Soybağı Davalarında Usule İlişkin Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 1. Baskı, 2015.
- Üstündağ, Saim. *Medenî Yargılama Hukuku*. İstanbul: Nesil Matbaacılık, 7. Baskı, 2000.
- Yıldırım, Kamil. "Medenî Yargılama Hukukunda Hâkimin Rolü". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cevdet Yavuz'a Armağan* 22/3 (2016), 3027-3044.
- Yılmaz, Canan. "Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması". *Public and Private International Law Bulletin* 35/1, 103-141.

İnternet Kaynakları

- <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>
- <https://karararama.yargitay.gov.tr/>
- <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- <https://www.jurix.com.tr/>
- <https://legalbank.net/arama>
- <https://www.dejure.ai/>

Makale Bilgi Formu

Yazarların Katkıları: Bu makalenin yazımında Literatür Taramasını/ İçeriğin Detaylandırılmasını Ezgi Hazal Yeşilduman Süt yürütmüştür. Yorumlama/ İçeriğin Eleştirel İncelemesi konularını Yakup Oruç yürütmüştür.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Yapay Zekâ Bildirimi: Bu makale yazılırken hiçbir yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.